HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

EN KVALITATIV UNDERSÖKNING AV KLASSLÄRARES TANKAR OM SEXUALUNDERVISNING

Helsingfors universitet
Magisterprogrammet i pedagogik
Studieinriktning för klasslärare
Pro gradu-avhandling 30 sp
Pedagogik
Oktober 2023
Emilia Lindberg

Handledare: Mirjam Kalland

HELSINGIN YLIOPISTO

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Pedagogiska fakulteten, Magisterprogrammet i pedagogik		
Tekijä - Författare - Author Emilia Lindberg		
Työn nimi - Arbetets titel En kvalitativ undersökning av klasslärares tankar om sexualundervisningen		
Title A Qualitative Study of Primary School Teachers' Thoughts on Sex Education		
Oppiaine - Ämne - Subject Pedagogik, klasslärarinriktningen		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu-avhandling / Mirjam Kalland	Aika - Datum - Month and year Oktober 2023	Sivumäärä - Sidantal - Number of pages 55 s. + 4 s. bilagor

Tiivistelmä - Referat – Abstract

Mål. Syftet med studien är att beskriva, analysera och tolka klasslärares tankar om sexualundervisningen i lågstadiet. Tidigare forskning visar att endast en liten del forskning om sexualundervisning är gjord om barn i lågstadieålder. Dessutom visar forskning på dåligt självförtroende och bristfällig kunskap ibland lärare i att undervisa ämnet. Utöver tidigare forskningar har UNESCO:s och WHO:s riktlinjer för sexualundervisning samt den nationella läroplanen använts som teoretisk bakgrund i studien.

Metoder. Studien gjordes som en kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer. Sex klasslärare intervjuades för studien. Lärarna var i åldern 27-56 år och hade 2-29 år arbetserfarenhet. Intervjuerna transkriberades och anonymiserades. Som analysmetod användes den tematiska analysen. Materialet kodades i flera omgångar för att ta fram relevanta teman som besvarade forskningsfrågorna.

Resultat och slutsatser. Ur resultatet framkommer det att begreppet sexualundervisning kan vara missvisande. Vissa av lärarna hade svårt att definiera begreppet och fokuserade på innehållet om sex och preventivmedel under intervjun. Lärarna hade trots det en mångsidig bild av innehållet i sexualundervisningen. Brist på kunskap bland lärare i ämnet gör att läraren känner sig mera obekväm, vilket leder till en mindre mängd sexualundervisning i klassen. Lärarna hade olika åsikter om när sexualundervisningen ska börja, med variation i svaren mellan åk1-5.
Det skulle behövas ett bra stöd inom skolor vid förverkligande av sexualundervisning och lärare skulle dra nytta av fortbildningar och mera utbildning under studien i ämnet.

Avainsanat - Nyckelord Sexualundervisning, sexualkunskap, grundskola, lågstadier, klasslärare	
Keywords Sex education, sexuality education, sexual education, primary school, elementary school, sexual knowledge	
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingfors universitets bibliotek – Helda/E-thesis (examensarbeten)	
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information	

HELSINGIN YLIOPISTO

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Emilia Lindberg		
Työn nimi - Arbetets titel En kvalitativ undersökning av klasslärares tankar om sexualundervisningen		
Title A Qualitative Study of Primary School Teachers' Thoughts on Sex Education		
Oppiaine - Ämne - Subject Educational sciences		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Mirjam Kalland	Aika - Datum - Month and year October 2023	Sivumäärä - Sidantal - Number of pages 55p + 4p appendices

Tiivistelmä - Referat - Abstract

Goal. The purpose of the study is to describe, analyze, and interpret primary school teachers' thoughts on sexual education in primary schools. Previous research indicates that only a small amount of research on sexual education has been conducted regarding children in the primary school years. Furthermore, research shows low self-confidence and inadequate knowledge on the subject among teachers. In addition to previous research, the study utilizes UNESCO's and WHO's guidelines for sexual education, as well as the national curriculum, as a theoretical background.

Methods. The study was conducted as a qualitative study with semi-structured interviews. Six primary school teachers were interviewed for the study. The teachers were aged between 27 and 56 and had 2-29 years of teaching experience. The interviews were transcribed and anonymized. Thematic analysis was used as the analysis method. The material was coded multiple times to extract relevant themes that answered the research questions.

Results and conclusions. The results reveal that the concept of sexual education can be misleading. Some of the teachers had difficulty defining the concept and focused on the content related to sex and contraception during the interview. Nevertheless, the teachers had a diverse understanding of the content of sexual education. The lack of knowledge among teachers on the subject makes them feel more uncomfortable, resulting in less sexual education in the classroom. Teachers had different opinions on when sexual education should begin, with variations in responses between grades 1-5. There is a need for strong support within schools for the implementation of sexual education, and teachers would benefit from further training and education in the subject during their studies.

Avainsanat - Nyckelord Sexualundervisning, sexualkunskap, grundskola, lågstadier, klasslärare	
Keywords Sex education, sexuality education, sexual education, primary school, elementary school,	
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda/E-thesis (theses)	
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information	

HELSINGIN YLIOPISTO

Innehåll

1 INLEDNING 1

2 CENTRALA BEGREPP 3

2.1 Sexualitet 3

2.2 Sexualundervisning 3

2.3 Sexuell utveckling under barndomen 4

2.4 Kultursensitiv sexualundervisning 5

3 TEORETISK BAKGRUND 6

3.1 Barnens rättigheter och de sexuella rättigheterna 6

3.2 UNESCO:s handbok om sexualundervisning 7

3.2.1 Innehållet för 5–8 åringar 8

3.2.2 Innehållet för 9–12 åringar 9

3.3 WHO:s anvisningar för sexualundervisning i Europa 11

3.3.1 Innehållet för 6–9 åringar 12

3.3.2 Innehållet för 10–12 åringar 13

3.4 Den nationella läroplanen 15

3.5 Tidigare forskning 16

4 FORSKNINGSUPPGIFT OCH FORSKNINGSFRÅGOR 20

5 GENOMFÖRANDE 21

5.1 Datainsamling 22

5.2 Analysmetod 23

5.3 Etiska överväganden 24

6 FORSKNINGSRESULTAT OCH TOLKNING AV RESULTATEN 25

6.1 Sexualundervisningens innehåll 25

6.1.1 Pubertet och kroppsbild 25

6.1.2 Mångfald och likabehandling 26

6.1.3 Reproduktion, sex och preventivmedel 27

6.1.4 Oplanerad sexualundervisning 28

6.1.5 Mängd och tidpunkt 29

6.1.6 Trygghet och säkerhet 31

6.2 Utmaningar med sexualundervisning i lågstadiet 32

6.2.1 Begreppet sexualundervisning 32

6.2.2 Lärarens osäkerhet och brist på kunskap 33

6.2.3 Skillnader bland eleverna 36
6.3 Färdigheter 38
6.3.1 Ämneskunskap och självförtroende 38
6.3.2 Barns rätt till sexualundervisning 39
6.3.3 Stöd från kollegiet och intresse för sexualundervisning 40
6.4 Sammanfattning 40
7 TILLFÖRLITLIGHET 42
8 DISKUSSION 44
KÄLLOR 47
BILAGOR 50

TABELLER

Tabell 1 UNESCO:s kategorier med innehåll. 8
Tabell 2 WHO:s kategorier med innehåll 12

1 Inledning

I dagens samhälle finns mycket information om sexualitet tillgänglig, men med sociala medier och internet har det uppkommit nya problem. Den information som hittas om sexualitet är ofta orealistisk, förvrängd, obalanserad och förnedrande, speciellt mot kvinnor. I och med detta finns det ett behov för skolans sexualundervisning att ge unga en korrekt bild av sexualitet. (WHO, 2010) Trots denna viktiga roll finns det fortfarande brister i sexualundervisningen i finländska skolor, enligt sexual terapeuten Tiina Vilponen syns detta på hennes mottagning i att många personer känner sig osäkra och inte har fått tillräckligt med kunskap, speciellt om njutning, människoförhållanden och sexuell mångfald. (YLE,2021). En undersökning gjord vid Tammerfors universitet (Isotalo, 2023) rapporterar om upplevt våld i förhållanden bland unga. Där rapporteras att hälften av 15–20 åringar har upplevt digitalt våld, en fjärdedel hade upplevt sexuellt våld, nästan hälften har upplevt psykiskt våld och en sjättedel fysiskt våld i sina förhållanden. Det är alarmerande siffror om ett lite forskat ämne. Unga behöver få bättre kunskap om vad våld i ett förhållande innebär samt vad de ska göra i dessa situationer. (Isotalo, 2023)

Forskning har visat på att flickor kommer in i puberteten i medeltal då de är 9,86 år gamla, vilket är ungefär ett år tidigare än för 30 år sedan, då medeltalet var 10,88 år (Aksglaede et al., 2009; Oehme, 2020). Den exakta åldern då pojkar kommer in i puberteten är mindre undersökt, men olika skeden och delar av puberteten finns det forskning om. Enligt forskning gjord på deltagare födda åren 2000-2003 kommer pojkar i målbrottet i medeltal i åldern 13.1 år, med forskning från 1963-2005 visar på medeltal mellan 14.0 och 15.5 års ålder. (Brix et al., 2019; Lee & Styne, 2013)

Forskning har också visat att det kan vara skrämmande för barn om de inte förstår förändringarna som sker i kroppen under puberteten, och dessutom kan det vara skadligt både emotionellt och kognitivt för barnen. (Hurwitz et al., 2017) Därav är en tillräcklig sexualundervisning ytterst viktigt för barnets hälsa. Hurdan kunskap barn och unga får hemifrån om kropp, pubertet och sexualitet kan variera mycket.

Jag har valt att göra min pro gradu avhandling om sexualundervisningen i lågstadiet eftersom det är ett viktigt ämne för barn och ungas utveckling och välmående. Trots detta har ämnet nästan inte alls har behandlats under min studietid. Jag fann att den sexualundervisning vi fått under studietiden var ytlig och inte gav mig tillräcklig kunskap för att kunna undervisa ämnet på ett tillräckligt mångsidigt sätt. Då jag diskuterar med lärare, studiekamrater och andra relaterade till skolvärlden har jag fått känslan av att många delar min uppfattning om att sexualundervisningen är bristfälligt. Jag tror många lärare känner osäkerhet för att undervisa ämnet, speciellt i dagens samhälle, då det kommit mycket nya termer och teman som ska tas upp. Utöver det har eleverna lätt tillgång till internet och sociala medier och kan ha stött på opassande material, som även kan vara jobbiga att ta upp till diskussion, vilket ökar lärarnas osäkerhet i ämnet.

Jag hoppas med denna avhandling kunna belysa hur sexualundervisningen ser ut idag i finlandssvenska skolor, vad lärarnas tankar och åsikter om ämnet är och hurdan kunskap de har. Samtidigt vill jag själv få mera kunskap om ämnet och genom detta, förbättra sexualundervisning jag kommer hålla i mina klasser.

2 Centrala begrepp

I det här kapitlet kommer jag att ta upp centrala begrepp för denna avhandling. Jag definierar och förklarar begreppen för att förtydliga vad som syftas till då jag använder dessa begrepp. Begreppen jag kommer att förklara i detta kapitel är: *sexualitet*, *sexualundervisning*, samt den *sexuella utvecklingen i barndomen.*

2.1 Sexualitet

Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) beskrivs sexualitet som en integrerad och central del av den mänskliga existensen som följer oss genom hela livet. Sexualitet innefattar aspekter som kön, könsidentitet, könsroller, sexuell läggning, erotik, njutning, intimitet och reproduktion. Den uttrycks genom tankar, fantasier, lust, övertygelser, värderingar, attityder, beteenden och relationer. Även om alla dessa aspekter är en del av sexualitet betyder det inte att alla upplever eller uttrycker dem på samma sätt. En persons sexualitet påverkas av en samverkan mellan biologiska, psykologiska, sociala, ekonomiska, politiska, kulturella, juridiska, historiska och religiösa faktorer. (WHO & BZga, 2010; WHO, 2015)

Denna definition på sexualitet poängterar att sexualitet är en central del av att vara människa. Sexualitet finns med oss genom hela livet och den går hand i hand med könsidentitet och sexuell läggning. Det är viktigt att komma ihåg att sexualitet innehåller mera än bara beteenden och att sexualitet kan variera mycket beroende på vilka influenser en person får under sitt liv. Det är viktigt att komma ihåg att sexualitet hos vuxna och barn ser olika ut, och att sexualiteten hos en person förändras genom hela livet. Sexualitet hos barn handlar om deras nyfikenhet om den egna kroppen och att utforska den, men också om förståelsen av den egna könsidentiteten och känslomässiga relationer med andra barn. (WHO & BZgA, 2010)

2.2 Sexualundervisning

Sexualundervisning är en viktig del av barns och ungas uppväxt, som syftar till att stödja deras sexuella utveckling på ett ansvarsfullt och hälsosamt sätt. Genom

denna typ av undervisning ges de verktyg och kunskaper som krävs för att förstå och njuta av sin egen sexualitet på ett tryggt och respektfullt sätt. En av de främsta målsättningarna med sexualundervisning är att förmedla kunskap, färdigheter och värderingar. Genom att erbjuda en öppen och ärlig dialog om sexualitet och relationer, kan unga lära sig att känna sig mer bekväma med sin egen kropp och sexuella känslor. Detta främjar en positiv inställning till den egna sexualiteten och ger dem möjligheten att utforska och uttrycka sig själva på ett hälsosamt sätt. (WHO & BZgA, 2010; UNESCO,2018)

Ett annat viktigt tema inom sexualundervisning är trygga relationer. Detta inkluderar att förstå vikten av ömsesidigt samtycke, respekt och kommunikation i alla former av interaktioner. Genom att undervisa om vad som utgör en sund relation och hur man etablerar gränser och respekterar andras gränser, främjas en miljö där unga kan känna sig säkra och respekterade i sina sexuella relationer. Samtidigt betonas även ansvar för egen och andras sexuella hälsa och välmående. Genom att lära sig om preventivmedel och skydd mot sexuellt överförbara infektioner blir unga medvetna om vikten av att ta ansvar för sin egen hälsa och välbefinnande. (WHO & BZgA, 2010; UNESCO,2018)

I den omfattande sexualundervisning, även kallad holistisk sexualundervisning fokuserar inte undervisningen bara på biologiska aspekter av sexualitet, utan behandlar också de sociala, kulturella och emotionella delarna. Genom att erkänna och respektera olika sexuella läggningar, identiteter och uttryck skapas en inkluderande och tolerant miljö för alla elever. (WHO & BZgA, 2010; UNESCO,2018)

För att maximera effekten av sexualundervisningen, är det viktigt att den anpassas efter barnens ålder och utvecklingsnivå. Åldersanpassad sexualundervisning möjliggör en progressiv inlärningsprocess som bygger på tidigare kunskaper och erfarenheter. Genom att erbjuda kontinuerlig undervisning genom olika åldersgrupper, ges barn och ungdomar möjlighet att bygga upp en djupare förståelse av sexualitet över tid. (WHO & BZgA, 2010; UNESCO,2018)

2.3 Sexuell utveckling under barndomen

Alla människor föds med en sexualitet. Redan i en tidig ålder är barn intresserade av den egna kroppen och börjar utforska sin kropp genom att röra och upptäcka,

detta är en normal del av barnens utveckling och det bidrar till barnens självkännedom. Barn börjar även utveckla den egna könsidentiteten, de blir medvetna om den egna könstillhörigheten och börjar förstå att de tillhör en specifik könskategori. Barn i två årsåldern är vanligtvis redan medvetna om sin könstillhörighet. (RFSU, 2015)

Barn börjar även utveckla känslomässiga relationer med andra barn och börjar utforska sina egna känslor och sociala interaktioner. Barn bygger vänskapsband och lär sig visa känslomässig närhet, vilket kan inkludera handhållning, kramar och lek. (RFSU, 2015)

2.4 Kultursensitiv sexualundervisning

I enlighet med läropliktslagen är alla barn som bor i Finland läropliktiga (Läropliktslagen 1214/2020), oberoende av barnets och familjens kultur ska barn delta i undervisningen i skolor. Synen och vanorna kring sexualitet och sexualundervisning är sådant som kan variera beroende på elevens kultur. (THL,2020)

För att ta i beaktande elever med annan kulturell bakgrund än personen som genomför undervisningen, är det viktigt att känna till kulturen och vara öppen om undervisningens syften och mål med både eleven och familjen. De sexuella rättigheterna är en del av de grundläggande rättigheterna och i skolan syns det framför allt i att barn har rätt till sexualundervisning. Detta innebär att en familj inte kan hindra ett barn från att delta i undervisning. (THL, 2020)

I en mångkulturell klass är det även viktigt att läraren känner till vilka olika risker barn kan utsättas för. Olika länder har en olika syn på vad som är rätt och fel och vissa barn känner inte till sina egna rättigheter på samma sätt som barn med ett finländskt ursprung. Detta kan gälla barn aga, vilket i alla former är förbjudet i Finland, vad som inkluderas i sexuellt våld och kvinnlig könsstympning (FGM). Enligt THL(2022) är förebyggandet av FGM en viktig uppgift för alla vuxna som jobbar med barn. FGM är en brottslig handling i Finland som är straffbar. Det uppskattas att det finns omkring 10 000 flickor och kvinnor som har utsatts för FGM i Finland och mellan 700-3000 flickor i Finland löper risk för att utsättas för det. (Social- och hälsovårdsministerier, 2019; THL, 2022; THL, 2020)

3 Teoretisk bakgrund

Eftersom denna studie kommer undersöka sexualundervisningen i lågstadieskolor, kommer den teoretiska referesnramen utgöras av nationella och internationella styrdokument om sexualundervisningen och genom dem definiera vad syftet och målen med sexualundervisning är. På detta sätt ger jag studien ett omfattande perspektiv på vad sexualundervisning egentligen är.

Styrdokumenten jag kommer fokusera på är barnens rättigheter och de sexuella rättigheterna, den nationella läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014), WHO:s (2010) Standards for sexuality education in Europe och UNESCO:s (2018) International technical guidance on sexuality education.

I det här kapitlet kommer jag först presentera barnens rättigheter tillsammans med de sexuella rättigheterna. Därefter presenteras UNESCO:s handbok för sexualundervisning och WHO:s riktlinjer för sexualundervisning i Europa, följt av en presentation av den nationella läroplanen. Avslutningsvis gör jag en överblick på tidigare forskning inom ämnet.

3.1 Barnens rättigheter och de sexuella rättigheterna

Förenta nationernas (FN) konvention om barnets rättigheter, även kallad barnkonventionen, antogs år 1989 och trädde i kraft 1990. Finland var ett av de första länderna att underteckna och uppta barnkonventionen i sin nationella lagstiftning. Enligt artikel 19, 34 och 36 i barnkonventionen ska barn skyddas mot alla former av övergrepp, inklusive sexuella övergrepp. Det krävs åtgärder inom utbildning för att förebygga övergrepp, upptäcka och rapportera fall där barn utsätts för övergrepp. (Barnkonventionen, 1989)

World Association for Sexual Health (WAS) är en internationell organisation som arbetar för sexuella rättigheter och sexuell hälsa. WAS har publicerat en deklaration om sexuella rättigheter år 1997 och den har uppdaterats år 2014. Enligt deklarationens artikel 1 är sexuella rättigheter en del av de mänskliga rättigheterna. Artikel 9 fastställer rätten till korrekt vetenskaplig information, medan artikel 10 fastställer rätten till omfattande sexualundervisning. Sexualundervisningen bör vara anpassad enligt ålder, baserad på vetenskapligt

korrekt information, bygga på principen om mänskliga rättigheter, främja jämställdhet samt ha en positiv syn på sexualitet och välbefinnande. (WAS,2014)

FN:s barnkonvention fastslår att barn ska skyddas mot övergrepp, inklusive sexuella övergrepp, och att åtgärder bör vidtas för att förebygga, identifiera och rapportera sådana övergrepp. WAS: s deklaration om sexuella rättigheter understryker rätten till sexuella rättigheter, korrekt information och omfattande sexualundervisning med fokus på mänskliga rättigheter, jämställdhet samt en positiv syn på sexualitet och välbefinnande. (Barnkonventionen, 1989; WAS, 2014)

3.2 UNESCO:s handbok om sexualundervisning

UNESCO:s (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) (2018) riktlinjer *International technical guidance on sexuality education* är gjorda enligt konceptet *comprehensive sexuality education,* eller omfattade sexualundervisning. I den omfattande sexualundervisningen inkluderas undervisandet och lärandet om kognitiva, emotionella, fysiska och sociala aspekter av sexualitet. Dessa riktlinjer har alltså ett holistiskt perspektiv på sexualundervisningen. Den har som mål att utrusta barn och unga med kunskap, verktyg, attityder och värderingar som gör det möjligt för dem att förstå sin hälsa, välmående och självvärde. (UNESCO, 2018)

Dokumentet är baserat på åldersenliga mål, som tar barnens utveckling i beaktande. Det är även baserad på de mänskliga rättigheterna och framförallt barnens rättigheter, vilket syns i att materialet vill ge barn och unga verktyg att förstå sina egna rättigheter och respektera andra, och att ge barn och unga verktyg för säkert, respektfulla och ansvarsfulla sexuella val. (UNESCO, 2018)

Materialet är indelat i fyra olika åldersgrupper. Dessa är 5–8 år, 9–12 år, 12–15 år och 15–18+ år. Materialet är dessutom indelat i åtta olika kategorier för att förtydliga innehåll och mål. Dessa presenteras kort i tabellen nedan. I de följande kapitlen kommer innehållet för åldersgrupperna 5–8 år och 9–12 år att gås igenom noggrannare, eftersom det innehållet är relevant för sexualundervisningen i lågstadiet.

Tabell 1 UNESCO:s kategorier med innehåll.

Förhållanden	Olika familjer Familj-, vänskaps- och romantiska förhållanden. Respekt, tolerans och inklusion
Värderingar, rättigheter, kultur	Värderingar och sexualitet Sexuella rättigheter Kultur, samhälle och sexualitet
Att förstå könsidentitet	Genus och genusnormer Jämlikhet mellan könen, stereotyper Könsbaserat våld
Våld och säkerhet	Våld Samtycke och integritet Säker kommunikations och informationsteknik
Hälsa och välmående	Normer och kamratinflytande på sexuellt beteende Beslutsfattande Kommunikation, nej och förhandlingskunskap Mediekompetens och sexualitet Att hitta hjälp och stöd
Människokroppen och utveckling	Sexuell och reproduktiv anatomi och fysiologi Reproduktion Pubertet Kroppsbild
Sexualitet och sexuellt beteende	Sex och samlag, sexualitet och den sexuella livscykeln Sexuellt beteende och sexuell respons
Sexuell och reproduktiv hälsa	Graviditet och graviditetsprevention HIV och AIDS stigma, behandling och stöd Att förstå, känna igen och minska risken för könssjukdomar

3.2.1 Innehållet för 5–8 åringar

I sexualundervisningen för denna åldersgrupp fokuseras det på att ge barnen grundläggande kunskap inom olika ämnesområden, vilket sedan kan byggas vidare på då barnet är äldre. Att barn har rätt att bestämma över sin egen kropp är en viktig del för denna åldersgrupp. De får lära sig om privata kroppsdelar och förstå skillnaden mellan bra och dålig beröring samt att lära sig säga nej. (UNESCO, 2018)

Barnen blir även introducerade till olika typer av familjer och familjekonstellationer. De lär sig förstå att vänskap bygger på respekt, empati och förtroende. Det

betonas att alla människor är olika och ser olika ut. Barnen lär sig om värderingar, så som acceptans, tolerans och jämlikhet samt får bekanta sig med de mänskliga rättigheter och barnens rättigheter. (UNESCO, 2018)

De lär sig namnen på olika kroppsdelar och deras funktioner. Barnen får grundläggande kunskaper om människans reproduktion, inklusive begrepp som ägg och spermie. De får även en grundläggande förståelse för puberteten och att det är en naturlig process som inträffar när barn blir äldre. De lär sig även att graviditeter kan planeras och att människor kan vara sjuka även om de ser friska ut, och att immunförsvaret hjälper oss att hålla oss friska. (UNESCO, 2018)

Barnen lär sig förstå skillnaden mellan biologiskt kön och könsidentitet och att det inte finns ett enda rätt sätt att vara flicka eller pojke. De förstår att kroppar varierar och att alla ska respekteras. De får också förståelse för att det är naturligt att vara nyfiken på sin kropp, utforska och röra olika kroppsdelar och att känna njutning. (UNESCO, 2018)

Dessutom lär barnen sig att definiera våld, både mot barn och i hemmet och förstå varför det är fel. De får även kunskap om våld mot barn och våld i hemmet. De lär sig också vilka personer de kan berätta för om de har blivit utsatta för eller bevittnat något sådant. Barnen får även lära sig om grupptryck och att alla har rätt att fatta egna beslut. De förstår att beslut har konsekvenser och att det är viktigt att kunna uttrycka sina åsikter och förstå varför det är viktigt att göra det. (UNESCO, 2018)

De huvudsakliga målen för sexualundervisningen i denna åldersgrupp handlar om att ge barnen grundläggande kunskaper om kropp, relationer, reproduktion, känslor och rättigheter. Det fokuseras på att lära barnen respektera sig själva och andra, att fatta medvetna beslut och förstå sin integritet. (UNESCO, 2018)

3.2.2 Innehållet för 9–12 åringar

I denna åldersgrupp är det viktigt att barn utvecklar sina värderingar och förstår vad som påverkar deras beslut. En central del är att lära sig om kroppens utveckling och sex. Barnen får lära sig mer om puberteten och förstå de fysiska förändringar som sker i kroppen under denna tid. De får även lära sig om intimhygien

och om menstruationscykeln, ejakulation, erektion och våta drömmar. Reproduktion och graviditet är andra ämnen som tas upp. (UNESCO, 2018)

Fokus läggs också på vänskap och kärlek samt hur relationer kan förändras under tonåren. Barnen får lära sig värdet av mänskliga relationer och förstå att starka vänskapsband ger lycka och glädje. Grupptryck, särskilt när det gäller sexuellt beteende, är också ett viktigt ämne. Undervisningen syftar till att skapa en positiv gruppkultur och positiva normer kring sexualitet. Barnen får öva på att fatta egna beslut och förstå vilka faktorer som påverkar deras beslutsprocess, såsom vänner, normer, kultur, könsroller, stereotyper och media. De ska även lära sig att kommunicera sina åsikter, behov och gränser. (UNESCO, 2018)

Media och sexualitet ska även behandlas, särskilt lättillgängligt sexuellt explicit material. Det är viktigt att barnen förstår att dessa bilder och media inte är verkliga och kan ge en förvrängd bild av verkligheten. Barnen får också lära sig om nyttan med internet och sociala medier samt hur och var man hittar pålitlig information. (UNESCO, 2018)

Barnen får också information om sexuellt ofredande, trakasserier och mobbning, inklusive nätmobbning. De ska förstå varför sådana beteenden är fel. De lär sig också om oönskad sexuell uppmärksamhet och vikten av integritet. Jämlikhet i relationer och stereotyper kring kön behandlas också. Barnen får lära sig om värderingar, mänskliga rättigheter och barnens rättigheter. De får även lära sig om olika könsidentiteter. (UNESCO, 2018)

Dessutom får barnen information om njutning och att sexualitet finns med genom hela livet. De förstår att det är naturligt att vara nyfiken på sin sexualitet och att sexuellt umgänge alltid ska vara ett personligt val. De lär sig också om tecken på graviditet samt om preventivmedel för att undvika oönskade graviditeter. Barnen får information om könssjukdomar, inklusive HIV, och lär sig hur de smittar samt hur man kan minska risken för att smittas. De får även lära sig hur man korrekt använder kondom och att det enda sättet att veta om man har en könssjukdom är genom tester. (UNESCO, 2018)

Sexualundervisningen för denna åldersgrupp fokuserar på att utveckla barnens värderingar, förståelse för kroppens utveckling och sex, relationer, respekt för

gränser, motverkande av mobbning och trakasserier, mediepåverkan, njutning och ansvarsfullt sexuellt beteende samt kunskap om preventivmedel och könssjukdomar. Målet är att ge barnen en omfattande förståelse för sexualitet och främja välbefinnande och hälsa. (UNESCO, 2018)

3.3 WHO:s anvisningar för sexualundervisning i Europa

World Health Organization (WHO) och Federal Centre for Health Education (BZgA) har skapat ramverket *Standards for Sexuality Education in Europe*. Detta dokument har skapats för att hjälpa lösa de utmaningar det finns i Europa inom området. Det mål de speciellt har är att minska mängden fall av könssjukdomar, minska mängden tonårsgraviditeter och jobba förebyggande mot sexuellt våld. WHO:s europeiska avdelning består av 53 länder som har varierande skolsystem. Dokumentet är skapat som ett ramverk för att ge länderna verktyg och modell för att utveckla sexualundervisningen i det egna landet. Styrdokumentet har en holistisk syn på sexualundervisningen och ska ge barn och unga en bred och fördomsfri syn på alla aspekter av sexualitet. (WHO & BZgA, 2010)

Ramverket är upplagt som en matris där det finns olika kategorier som innehåller olika teman som tas upp i de sex olika åldersgrupperna. Dessa kategorier och deras innehåll presenteras kort i tabellen nedan. De åldersgrupperna som är relevanta för studien presenteras mera ingående i kapitlen nedan, dessa två åldersgrupper är 6–9 år och 9–12 år. De övriga grupperna är 0–4 år, 4–6 år, 12–15 år och 15 år och upp.

Tabell 2 WHO:s kategorier med innehåll

Människokroppen och människans utveckling	Pubertet, utveckling och hygien Människans anatomi och fysiologi Kön, olika kroppar och kroppsbild
Fertilitet och reproduktion	Graviditet, födsel och barn Fortplantning och befruktning Preventivmedel och familjeplanering Infertilitet
Sexualitet	Onani, samlag och njutning sexuellt beteende Sexuell läggning Sex i media
Känslor	Kärlek, vänskap och lust Identifiera och hantera sina känslor Intimitet och integritet
Förhållanden och livsstil	Familjer och olika sorters förhållanden Äktenskap och skilsmässa Bra och dåliga förhållanden
Hälsa och välmående	Samtycke och att sätta gränser Sexuellt våld och aggressivitet Könssjukdomar; symtom och risker Hygien och självundersökning
Sexuella rättigheter	(Barnens) sexuella rättigheter Rätt till självuttryck
Värderingar och normer	Kulturella normer, värderingar och skillnader Könsroller Influenser från omgivning och media på sexuella beslut och beteenden.

3.3.1 Innehållet för 6–9 åringar

I denna åldersgrupp är grunden för innehållet att barnen ska känna sig bekväma med sin egen sexualitet och få en positiv kroppsuppfattning samtidigt som de lär sig att sätta gränser. De kommer att lära sig om sina egna kroppar, om hur kroppen förändras och utvecklas under puberteten och att det är normalt att utvecklas i olika takt. Det betonas också att alla är olika och att det är viktigt att acceptera och respektera olikheter. (WHO & BZgA, 2010)

Barnen kommer också att lära sig om skillnaderna mellan biologiska kön, inklusive information om menstruation och ejakulation. De kommer att få lära sig om

sin egen kropp och om begreppet onani, och bli medvetna om att sexuell aktivitet kan ha positiv inverkan på hälsa och välbefinnande. (WHO & BZgA, 2010)

Information om preventivmedel och sjukdomar som är relaterade till sexualitet kommer också att introduceras på en lämplig nivå för åldersgruppen. Barnen kommer även att få information om sexuellt våld och lära sig om vikten av att sätta gränser och våga säga nej till oönskade situationer. (WHO & BZgA, 2010)

Föräldraskap, adoption, graviditet och infertilitet kommer också att behandlas, och barnen kommer att lära sig om olika typer av relationer, inklusive vänskaps-relationer, familjerelationer och romantiska relationer. De kommer också att utforska begrepp som vänskap, kärlek och lust, samt lära sig att hantera negativa känslor som avund, ilska och besvikelse. (WHO & BZgA, 2010)

Barnens sexuella rättigheter kommer att framhållas, vilket innebär att de har rätt att få information och ställa frågor om ämnen som rör sexualitet, rätt till integritet och rätt till sexualundervisning. Det betonas också att det finns olika sätt att vara pojke eller flicka, och att barnen har rätt att tycka om vem de vill. Barnen kommer även att diskutera sex i media och internet, och lära sig om de värderingar och normer som finns i samhället, samt förstå att dessa kan variera mellan olika kulturer. Könsroller kommer också att diskuteras för att främja jämställdhet och respekt för olika kön. (WHO & BZgA, 2010)

Det huvudsakliga syftet med innehållet är att ge barnen tillräcklig information om kroppens förändringar och utveckling för att förstå vad som händer under puberteten, att främja en positiv kroppsuppfattning och självkänsla samt att uppmuntra dem att vara sig själva utan att skämmas över sin sexualitet. (WHO & BZgA, 2010)

3.3.2 Innehållet för 10–12 åringar

I denna åldersgrupp är det viktigt att barnen får ökad kunskap om sin egen kropp, sex, förhållanden och att de lär sig att sätta gränser. De kommer att lära sig om viktiga aspekter som hygien, särskilt relaterat till menstruation och ejakulation. Förståelse för de olika förändringar som sker i kroppen under puberteten, såsom fysiska, sociala, emotionella och psykiska förändringar, betonas. Det är också

viktigt för barnen att förstå att dessa förändringar sker individuellt och att alla inte upplever samma förändringar. (WHO & BZgA, 2010)

Barnen kommer också att lära sig om sambandet mellan menstruation, ejakulation och fertilitet samt få en grundläggande förståelse för reproduktion. De kommer att få information om olika preventivmedel och förstå att både de själva och deras partner har ansvar för att använda preventivmedel och ha säkert sex. Risker och konsekvenser av oskyddat sex, såsom graviditet och könssjukdomar, kommer också att diskuteras. Barnen får lära sig om könssjukdomar och känna till symptomen på graviditet. De får även information om sexuellt våld och vad de ska göra om de utsätts för det. Det betonas att alla har ansvar för att deras sexuella partners upplevelse är positiv. (WHO & BZgA, 2010)

Utöver detta kommer barnen att lära sig om sexuella upplevelser och erfarenheter, med fokus på de första och tidiga sexuella erfarenheterna. De kommer att få information om ungas sexuella beteende och variationen i sådant beteende. Det är viktigt att särskilt betona vikten av att säga nej till oönskade sexuella erfarenheter och att sexuella erfarenheter alltid ska vara baserade på ett medvetet val. Barnen kommer också att lära sig att respektera andras beslut och gränser. De får information om samlag, njutning och onani. (WHO & BZgA, 2010)

Barnen kommer att lära sig att identifiera och uttrycka olika känslor såsom nyfikenhet, förälskelse, osäkerhet, rädsla och avund. De kommer att förstå att människor har olika behov av närhet och intimitet och att det är viktigt att uttrycka sina egna behov och sätta gränser. De kommer även att lära sig om vänskap, dejting och förhållanden och att kunna identifiera vad som utgör bra och dåliga relationer. Dessutom kommer de att utveckla positiva attityder till jämställdhet mellan könen i relationer. Vidare kommer barnen att få reflektera över och identifiera hur olika påverkansfaktorer, såsom grupptryck, media, pornografi, kultur, religion och kön, påverkar deras sexuella beslut och beteenden. Det är också viktigt för dem att lära sig att respektera olika värderingar och normer. (WHO & BZgA, 2010)

Barnen kommer även att få mer information om sexuella rättigheter, vilket inkluderar rätten till integritet, frihet från diskriminering, god sexuell och reproduktiv

hälsa, kunskap och utbildning, trygghet och respekt för privatlivet. (WHO & BZgA, 2010)

Det övergripande målet med sexualundervisningen för denna åldersgrupp är att fördjupa deras kunskap om sig själva och deras utveckling samt ge dem verktyg för att fatta medvetna sexuella val och ha hälsosamma och säkra sexuella relationer och upplevelser. Det betonas även vikten av att ta ansvar, lyssna på sin partner och respektera deras vilja och önskningar. Barnen får också lära sig vikten av att vara medvetna om sin rätt att säga nej och att sätta gränser. (WHO & BZgA, 2010)

3.4 Den nationella läroplanen

Den nationella läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014) är grundstenen för grundutbildningen i Finland. Lokala läroplaner görs upp i enlighet med den och lärare baserar därefter sin undervisning på dess läroplaner.

Finlands grundlag, annan lagstiftning och internationella avtal som Finland förbundit sig att följa, ska även beaktas i läroplanen och då undervisningen ordnas. Enligt värdegrunden i läroplanen är att varje barn är unikt och värdefullt och att hen har rätt att växa till sin fulla potential. Skolan ska främja välbefinnande och stödja elevernas lärande. Ingen får särbehandlas av någon som helst orsak. Läroplanen poängterar att elevernas identitet utvecklas under grundskoletiden och skolan ska stödja elevernas utveckling genom all undervisning. (Utbildningsstyrelsen, 2014)

Sexualundervisningen är inget eget läroämne utan ingår främst i ämnen som biologi och hälsokunskap. Dessa ämnen inkluderas i lågstadiet i läroämnet omgivningslära, där det utöver dessa två ämnen ingår kemi, fysik och geografi. (Utbildningsstyrelsen, 2014)

Vid en närmare granskning av läroplanen märker man snabbt att begreppet sexualundervisning inte alls förekommer i läroplanen och även termer som anknyter till sexualundervisning används sparsamt. Den finska läroplanens anvisningar är

i allmänhet vaga och ger utrymme för tolkning. Detta är för att pedagoger ska ha frihet att tolka läroplanen och strukturera sin undervisning själv. Eftersom instruktionerna gällande sexualundervisningen är så pass vaga, är det mycket fast på lärarens intresse och motivation att undervisa sexualkunskap.

I målen och innehållet i nybörjarundervisningen i årskurs 1-2 ska eleverna få en uppfattning om människokroppens delar och livsfunktioner. De ska få kunskap om människan, livet och dess utveckling samt utveckla kunskaper som stödjer hälsa, välbefinnande, trygghet och säkerhet. (Utbildningsstyrelsen, 2014)

Inom målen och innehållet för årskurs 3–6 skall förändringar som sker hos åldersgruppen, sexuella utvecklingen, människans fortplantning samt trygghet och säkerhet behandlas. Eleverna ska även bli medvetna om sina egna tankar, behov, attityder och värderingar. Dessutom ska eleverna få öva sig i att identifiera, uttrycka och reglera känslor.

Trots att delen om sexualundervisningen är vag finns det en del med i de mångsidiga kompetenserna, framförallt inom vardagskompetens (K3), om känslohantering, säkerhet och människorelationer, vilka kan anses höra ihop med sexualundervisning. Detta är igen fast på hur pedagogen tolkar läroplanen då begreppen är breda och det finns få instruktioner om vad som egentligen hör till området. Det kommer trots allt upp om personlig integritet och privatliv, vilket är tydligare och en viktig del av den holistiska sexualundervisningen.

3.5 Tidigare forskning

I detta kapitel har jag främst fokuserat på forskning som är gjorda i Norden, då kultur och värdegrunden i samhället mycket påverkar hurdan undervisning som förväntas i ämnet. Trots att Finland och de andra nordiska länderna är liberala länder med skolsystem som är välfungerande, finns det inte mycket forskning gjort om sexualundervisning, speciellt inte om sexualundervisningen i lågstadiet. Utöver de nordiska studierna har jag inkluderat två australiensiska och en kanadensisk som handlar om lärares tankar kring sexualundervisning.

Skolinspektionen i Sverige har 2018 gett ut en rapport om sex och samlevnadsundervisning i skolor. Rapporten fann att undervisningen är bristfällig på många plan. De flesta skolor gör inte kopplingar mellan värdegrundsarbete och sexualundervisning, vilket kan leda till att åsikter och beteenden som strider mot värdegrunden blir förbisedda. Dessa är ämnen som grovt språkbruk, användning av nedsättande ord, hederskultur, sexuella trakasserier och jämställdhet. Utöver detta kom det fram i granskningen att många lärare skulle behöva mera kompetens i att undervisa olika teman. Dessa inkluderar sex och samlevnad, normer och HBTQIA+ frågor samt hantering av kontroversiella frågor. Granskningen fann även att undervisningen i ämnet ofta är ämnesintegrerad, men att lärarna ofta är osäkra kring hur kompetensmålen berör dem och deras ämne. (Skolinspektionen, 2018) Dessutom visar rapporten att undervisningen ofta är begränsad till några enstaka lektioner, som ofta kommer under de senare årskurserna. Eleverna visar på intresse för att prata om dessa ämnen betydligt tidigare än vad de har möjlighet till. (Skolinspektionen, 2018)

Kontula (2010) har undersökt hur sexualundervisningen i Finland har utvecklats mellan 1996 och 2006. Forskningen har granskat fyra studier, två riktade till lärare i högstadiet från år 1996 och 2006 och två riktade till högstadieelever gjorda år 2000 och 2006. Resultaten visar att mängden sexualundervisning i skolorna ökade under tidsperioden och att elevernas sexualkunskap steg lite, från 66% till 69%. Studien fann att flickor generellt hade en bättre kunskapsnivå än pojkar. Största delen av lärarna rapporterade att de inte har svårt att undervisa i ämnet. Studien fann att kunskapen hos elever var bättre då de hade fått undervisning där de fick vara delaktiga, och då undervisning behandlade attityder och tolerans gällande sexualitet och då läraren hade lätt att prata om ämnet och vågar vara personlig. (Kontula, 2010)

Kontula tar upp att med tanke på sexuella rättigheter, har beslutsfattare gjort framsteg i att garantera att ungas rättighet till att få kunskap och information om sexualitet. Men att det fortfarande finns utmaningar inom sexualundervisningen, speciellt gällande de ungas bristfälliga kunskaper gällande könssjukdomar och samlag. En orsak till den bristfälliga kunskapen kan vara att det är svårt att motivera de unga att lära sig om könssjukdomar, då det känns som ett ämne som inte

är relevant för deras liv. Den andra utmaningen är pojkars lägre kunskap i ämnet. Detta kan bero på bland annat pojkars senare utveckling, att pojkar får mindre sexualundervisning hemma och att sexualundervisningen i skolan fokuserar oftare på flickor än pojkar. (Kontula, 2010)

Roien, Graugaard och Simovska (2018) har gjort en litteraturöversikt om sexualundervisning för barn i 6–12 års ålder. De har använt sig av forskningar gjorda på engelska, danska, svenska och norska. Denna granskning är inte nordisk, utan största delen av de granskade forskningarna har är från anglo-saxiska länder och har ett anglosaxiskt perspektiv. Resultaten från deras forskning visar att det finns en brist på forskning om sexualundervisning för yngre barn. Endast 7% av de 576 forskningar de granskade handlade om 6–12 åringar. De fann att en större del av de forskningar de hittade använde sig av icke-konservativa synsätt. Forskningen tar upp att vårt moderna samhälle, där mycket sexuellt relaterad information finns tillgänglig, inkluderande pornografi, borde sexualundervisning i lågstadieålder vara en viktig del av varifrån barn får pålitlig information och kunskap för att kunna hantera material de hittar. (Rosien m.fl., 2018)

Duffy et al (2013) har forskat i lärares uppfattningar om sin förmåga och kunskap i att undervisa i sexualitet och pubertet för lågstadieelever. Resultatet visar att lärarna hade dåligt självförtroende i att undervisa i ämnet och skulle behöva mera utbildning och stöd. Resultaten påvisade dock att även om lärarna skulle erbjudas mera utbildning skulle många välja att använda externa resurser för ämnet ifall de hade möjlighet till det. (Duffy et al., 2013)

Goldman och Coleman (2013) har i sin forskning intervjuat lärarstuderande om deras förhållningssätt till sexualundervisning. Resultatet visar på att deltagarna inte har tillräcklig kunskap om ämnet. De förstod och visste att sexualundervisningen är viktigt samt att undervisningen behöver utvecklas och förbättras. Trots detta var deras avsikter att undervisa ämnet på ett liknande sätt som de själva har fått uppleva under sin skolgång. (Goldman & Coleman, 2013)

Malins (2015) har undersökt hur lärare tar upp ämnen som sexuell identitet och -läggning samt könsroller och identitet i klassrummet. Trots bra resurser för äm-

net, kände många lärare sig obekväma med att diskutera dessa ämnen i undervisningssituationer. Malins (2015) resultat påvisar också att lärarna påverkas av vårdnadshavares åsikter om ämnet, speciellt om det finns vårdnadshavare som inte ville att dessa ämnen skulle diskuteras i klassen. Forskningen konstaterar att det är viktigt att stödja lärarna i deras undervisning. (Malins, 2015)

Utgående från dessa forskningar kan vi konstatera att sexualundervisningen har blivit bättre de senaste decennierna i västerländska länder, men att det fortfarande saknas forskning om sexualundervisningen i lågstadier. Sexualundervisningen har utmaningar i dagens samhälle med att ta upp normer, värderingar och attityder. Enligt Kontula (2010) ansåg sig lärare ha tillräcklig kunskap och kände sig bekväma att ha sexualundervisning, medan Skolinspektionens (2018) ansåg lärarna att de inte hade tillräckligt med kompetens för en omfattande sexualundervisning. Dessa två forskningar är gjorda i nordiska länder. Duffy et al. (2013), Goldman och Coleman (2013) och Malins (2015) alla fann att lärares kunskap och självförtroende i ämnet var lågt, vilket är i linje med Skolinspektionens (2018) fynd. Det kan konstateras att samhället har förändrats sedan år 2006 då Kontulas (2010) material är från. Detta kan ha att göra med ämnen som knappt togs upp för 15 år sedan, idag ska få mycket utrymme i sexualundervisningen, så som HBTQIA+ frågor, tolerans, sexuella trakasserier samt attityder och värderingar. Dessutom är klassrummen mera mångkulturella idag än tidigare. Allt detta kan göra att lärare är mera osäkra idag än tidigare.

4 Forskningsuppgift och forskningsfrågor

Tidigare forskning visar att det forskas väldigt lite om sexualundervisning för barn i lågstadieåldern (Rosien et.al. 2018). Skolinspektionen (2018) fann att lärare behövde mera kompetens i att undervisa i sexualkunskap och speciellt då det gäller ämnesområden som attityder, normer, sexuell läggning och könsidentitet samt sexuella trakasserier. Kontula (2010) skriver även att det är svårt att hitta forskning som tangerar innehållet i sexualundervisningen, samt hur mycket sexualundervisning eleverna får samt vem som undervisar dem.

Det finns ett tydligt behov för mera forskning om sexualundervisningen i lågstadieåldern. Syftet med denna studie är att beskriva, analysera och tolka hur lärare i lågstadieskolor behandlar sexualundervisningen, samt att ta reda på lärarnas tankar och åsikter om sexualundervisningen i Finland.

Forskningsfrågorna för denna studie är:

1. Vad anser klasslärare att ska behandlas inom sexualundervisningen i lågstadiet?
2. Vilka utmaningar upplever lärarna att det finns i sexualundervisningen i lågstadiet?
3. Vilka kunskaper och färdigheter är nödvändiga för lärare för att genomföra sexualundervisning?

Jag avser att svara på forskningsfrågorna genom intervjuer med klasslärare i lågstadiet och analysera materialet med den tematiska analysmetoden.

5 Genomförande

Eftersom syftet med studien är att ta reda på lärares uppfattningar och tankar om sexualundervisningen, kommer studien att genomföras med en kvalitativ ansats. I en kvalitativ forskning är ofta syftet att ta reda på hur människor uppfattar olika fenomen i sin omgivning och hur verkligheten uppfattas (Hirsijärvi et al. 1997).

I det här kapitlet kommer jag beskriva datainsamlingsmetoden för avhandlingen och därefter beskrivs analysmetoden. Till sist kommer jag ta upp etiska överväganden i samband med studien.

5.1 Datainsamling

Syftet är att ta reda på lärares tankar och uppfattningar om sexualundervisningen samt att ta reda på deras erfarenheter och kunskaper om ämnet och hur undervisningen ordnas i praktiken. Med dessa mål är det bästa sättet att få insamlat den data som behövs genom att göra intervjuer. Med intervjuer kan deltagarna berätta om sina erfarenheter och upplevelser fritt och jag kan ta fasta på det som lärarna berättar och enkelt ställa fördjupande frågor. Med intervjuer är en fördel att det finns möjlighet till flexibilitet med ordningsföljden på frågor och teman, man kan upprepa frågor, rätta till missförstånd och förtydliga då det behövs (Tuomio & Sarajärvi, 2009).

Intervjuerna görs som semistrukturerade intervjuer. Semistrukturerade intervjuer använder frågor som är relevanta för temat. Med en semistrukturerad intervju finns det möjlighet att avvika från intervjuguiden och anpassa intervjun enligt deltagarens svar. Intervjuer kan anpassas genom att ställa följdfrågor, genom att hoppa över frågor som deltagaren redan besvarat eller genom att ändra på ordningsföljden på frågorna. (Kvale & Brinkmann, 2014)

Studiens intervjuguide (se bilaga 3) börjar med frågor om deltagarens arbetserfarenhet och bakgrund. Intervjufrågorna var indelade enligt tre teman; uppfattningar, erfarenhet och undervisning, samt material och kompetens.

För den här studien söktes deltagare via kontakt till skolan, där informationsbrevet(se bilaga 1) gick ut till klasslärare, som sedan kunde anmäla sitt intresse att delta. Studiens sampel består av sex lärare. Lärarna är mellan 27-56 år och har arbetserfarenhet mellan 2 och 29 år. Samtliga lärare jobbar i svenskspråkiga skolor i huvudstadsregionen. Deltagandet i studien var frivilligt och deltagarna hade möjlighet att avbryta sin medverkan under hela studiens gång utan orsak. All information om deltagandet i studien gav åt deltagarna via samtyckesblanketten (se bilaga 2).

Intervjuerna genomfördes fysiskt på plats i maj och juni. Alla intervjuerna var runt 20 minuter långa. Intervjuerna bandades in för att sedan transkriberas. Transkriberingen av intervjuerna gjordes manuellt och i samband med transkriberingen anonymiserades forskningsdeltagarna.

5.2 Analysmetod

Tematisk analys är en analysmetod som fokuserar på att identifiera, analysera och tolka samt rapportera teman som framkommer från den insamlade datan (Braun & Clarke, 2006). Detta lämpar sig väl för att besvara studiens forskningsfrågor. Braun och Clarke (2006) beskriver tematisk analys som en flexibel metod som kan ge detaljerade och komplexa beskrivningar av data. Det finns sex steg som görs vid en tematisk analys enligt Braun och Clarke (2006), vilket är de stegen som används i denna studie.

Det första steget i en tematisk analys är att forskaren bekantar sig med innehållet och materialet i data som ska användas. Det lönar sig att i detta skede göra en lista över potentiella kodnings teman som syns i materialet. (Braun & Clarke, 2006) Materialet i denna studie är de transkriberade intervjuerna. Jag läste igenom materialet och antecknade potentiella teman. Dessa första potentiella teman var lite över 20 stycken och inkluderade teman som bland annat mångfald, kunskap, stöd, pubertet och elevers reaktioner.

I det följande steget ska de första koderna dokumenteras. Detta kan göras genom att skapa kategorier för olika teman, till exempel genom färgkodning.(Braun & Clarke, 2006) I materialet för den här studien skapades 21 stycken koder som fick olika färger i texten. Jag använde mig även av tabeller där jag klistrade in de citaten som hörde till koden. Samma citat kunde finnas med i flera koder och tabeller. Materialet lästes många gånger igenom, tills inga nya koder längre kunde identifieras.

Det tredje steget är att ange de olika koderna till olika teman. Detta görs genom att identifiera liknande koder som kan anses behandla liknande frågor. I det här skedet ska inte materialet och koderna gallras. (Braun & Clarke, 2006) Av de koder jag hade skapat samlade jag liknande koder under en rubrik. I steg fyra ska forskaren fundera kring hur de olika teman passar in med tanke på forskningsfrågorna och den teoretiska bakgrunden. Om analysen i det här skedet inte känns fullständig, behöver forskaren gå tillbaka till de tidigare skedena för att hitta det som saknas. (Braun & Clarke, 2006) Jag granskade de olika teman i relation

till forskningsfrågorna och ansåg att med de koder och teman jag skapat, kommer forskningsfrågorna för avhandlingen att besvaras.

I det femte steget ska de olika teman definieras. Forskaren ska fundera kring vilka aspekter som framkommer ur data och vad som är väsentligt för varje tema. Teman ska namnges och finslipas. (Braun & Clarke, 2006) Det sista steget är att analysera och rapportera sina teman. Det lönar sig för forskaren att gå tillbaka till det ursprungliga materialet för att se att alla beskrivningar är korrekta. (Braun & Clarke, 2006) Jag började gå igenom mina teman enligt studiens forskningsfrågor för att beskriva och analysera det data som hade uppstått. Jag gjorde analysen i fyra delar, enligt mina forskningsfrågor, så att alla forskningsfrågor besvaras i skilda kapitel.

5.3 Etiska överväganden

Avhandlingen följer de forskningsetiska principer som anges i Forskningsetiska delegationens anvisningar (Forskningsetiska delegationen, 2019). Eftersom studien undersöker hur lärare i olika skolor ser på sexualundervisningen har forskningslov sökts till de berörda kommunerna. Det skickas ut ett informationsbrev (bilaga 1) till potentiella deltagare. Samtyckesblanketten (se bilaga 2) ges till dem som anmäler intresse för att delta. I den framgår tydligt att deltagandet är frivilligt och att personen får avbryta sitt deltagande när som helst under studiens gång. Sexualundervisning kan vara ett känsligt ämne och det är viktigt som forskare vara mottaglig för informanternas känslor under intervjun. Deltagarnas svar anonymiserades vid transkriberingen.

Eftersom deltagarnas personuppgifter kommer att samlas in, krävs det att de behandlas i enlighet med GDPR. Personuppgifter och annat som gör att deltagare kan kännas igen kommer att avlägsnas från det transkriberade materialet så att deltagarnas anonymitet kommer att bevaras i studien. På basis av forskningsetiska delegationen (2019, s.17) anvisningar har jag och min handledare avgjort att denna studie inte behöver ett skilt etiskt utlåtande.

6 Forskningsresultat och tolkning av resultaten

I det här kapitlet kommer jag rapportera och granska resultaten från avhandlingen. Analysen har gjorts med tematisk analys och jämför resultatet med avhandlingens teoretiska bakgrund. Kapitlet är indelat i tre underkapitel enligt de tre forskningsfrågorna. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av resultaten.

6.1 Sexualundervisningens innehåll

Jag börjar med att presentera de sex teman som besvarar forskningsfrågan *Vad anser klasslärare att ska behandlas inom sexualundervisningen i lågstadiet?*

6.1.1 Pubertet och kroppsbild

Alla sex lärare ansåg att puberteten är en viktig del av sexualundervisningen i lågstadiet. Lärarna fokuserade främst på den fysiska utvecklingen under puberteten. Två av lärarna tog även upp att flickor kan få mens redan som 9–10 åringar, och att det är viktigt att eleverna får information om förändringarna i kroppen i tid.

> Det finns barn som får mens ren jätte jättetidigt, som nioåringar till och med. Så då är det jättebra att man går igenom att vad händer med din kropp… att det är totalt normalt, och just att få den här känslan att "jag behöver inte känna skam för det här", det är väldigt viktigt. (D4)

Enligt både UNESCO:s (2018) och WHO:s (WHO & BZgA, 2010) rekommendationer är puberteten ett ämne som ska tas upp redan i med den yngre åldersgruppen, alltså i åk 1–3 i finska skolor, och sedan fördjupa kunskapen under de senare klasserna. I den nationella läroplanen är puberteten en av de få saker som uttryckligen ska gås igenom inom sexualundervisningen i lågstadiet. Puberteten ska behandlas under årskurs 3–6 läroplanen.

I läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014) står det inte utskrivet vad som hör till puberteten. Detta kan förklara varför endast två lärare tog upp de känslomässiga förändringarna som sker under puberteten. De ansåg att det är viktigt att eleverna förstår även de psykiska förändringarna i kroppen och förstår att det finns en orsak till de starka känslorna under denna tidsperiod.

> Det blir mycket känslor som kommer och sånt, så vi tänkte att de sku vara bra att diskutera innan man kommer in i den där värsta krisen. (D6)

Utöver puberteten och kroppens utveckling tog tre av lärarna upp att kroppsbild och att känna sig bekväm i sin egen kropp är en viktig del av sexualundervisningen i lågstadiet, speciellt i samband med förändringarna som sker under puberteten. Två av lärarna tog upp att det är viktigt att poängtera att alla ser olika ut och att alla utvecklas i olika takt.

> Jag tror att, dels det att de vet och kan vad som sker med deras kroppar i något skede och att lyfta fram det här att vi är olika… Att man inte ska vara orolig och gå och snegla på andra och liknande, och fundera och bekymra sig och sånt. Det är en känslig ålder det, det märker vi ju i skolan till exempel med att efter gymnastiktimmar, det där med att duscha… Det finns där i bakhuvudet på många, att varför ser jag ut så här, när andra ser ut sådär och jag vill inte gå i duschen och vara naken och så vidare. (D2)

Kroppsbild och utveckling av sin egen sexuella identitet tas upp som viktiga delar av sexualundervisningen i lågstadiet både UNESCO:s och WHO:s rekommendationer. I läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014) nämns inte sexuell identitet direkt, men i värdegrunden står det att skolan ska stödja elevernas utveckling av identitet.

6.1.2 Mångfald och likabehandling

> E: Vad är det främsta målet med sexualundervisningen i skolan?
> D6: Att lära sig om mångfald.
> E: Okej, vad menar du med det?
> D6: Alltså mångfald inom sexuella identiteter, att tycka om sex eller att inte tycka om sex, och vad utveckling i puberteten innebär och allt det där som hör livet till egentligen.

Med mångfald och identitet avser jag i den här avhandlingen sexuella minoriteter och upptäckandet av sin egen identitet, samt att eleverna förstår att alla är olika. Likabehandling innebär att alla behandlas lika, oberoende av dessa skillnader.

Alla sex lärare ansåg att eleverna redan verkar ha en ganska bra kunskap i sexuella minoriteter. De flesta av lärarna lyfte upp att det är viktigt att poängtera och påminna eleverna om att olikheter är normalt och att alla ska behandlas lika. En lärare nämnde även det att den sexuella identiteteten kan förändras med ålder som en viktig sak att diskutera med eleverna.

> Att man känner sin identitet och att sexuella identiteten kan ändra med åldern. Det behöver inte vara nåt fast, att det är helt okej att fundera och *figure it out*, som man säger. (D6)

UNESCO:s(2018) och WHO:s (WHO & BZgA, 2010) material är utveckling av den sexuella identiteten en viktig del. I båda materialen är ett av de huvudsakliga målen att barn och unga ska ha en hälsosam relation till sin egen sexualitet, vilken mångfald, likabehandling och acceptans av andra och sig själv stöder. I den nationella läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014) kommer det fram i värdegrunden att ingen får särbehandlas av någon orsak och alla ska ha rätt att växa till sin fulla potential. Skolinspektionen (2018) fann dock att många skolor inte gör kopplingar mellan värdegrundsarbete och sexualundervisning, som tyder på att det kan hända att vissa aspekter av värdegrunden i den nationella läroplanen inte får tillräcklig uppmärksamhet i samband med sexualundervisningen.

Lärarna ansåg att det är självklart att sexuella minoriteter ska diskuteras, flera av lärarna nämnde olika temadagar och workshops som skolorna har haft. De ansåg att dessa ofta trots allt kan vara lite väl ytliga då eleverna ofta redan har mycket kunskap om sexuella minoriteter, speciellt i årskurs 5–6.

Tre av sex lärare tog även upp att eleverna använder skällsord som “homo” eller olika könsord. Det var något som dessa lärare sade att de tar fasta på direkt då det händer. Skolinspektionen (2018) fann att många skolor och lärare inte gör ett tillräckligt arbete kring grovt språkbruk och användning av nedsättande ord i skolor.

> Det tycker jag att när man använder “homo” som skällsord, så tar jag fasta på det, sådär att det är helt okej ifall att någon är homosexuell, att lyfta fram det varje gång det kommer upp. (D3)

6.1.3 Reproduktion, sex och preventivmedel

Alla sex lärare ansåg att sex och preventivmedel är en stor del av sexualundervisningen. I lågstadiet, speciellt i de lägre klasserna, ansåg alla lärarna att det inte är väldigt relevant, utan alla ansåg att det mesta borde komma upp under högstadiet. Alla lärarna ansåg dock att det kan vara bra att diskutera vissa saker om sex och preventivmedel redan i femman och sexan, men inte så ingående och beroende på klassen. Gällande reproduktion ansåg lärarna att det är viktigt att eleverna lär sig den biologiska delen om hur barn blir till under lågstadiet.

Enligt WHO:s (WHO & BZgA, 2010) och UNESCO:s (2018) rekommendationer ska barnen lära sig om bland annat onani, sexuellt våld, reproduktion och sex i

media i årskurserna 1–3. I årskurs 4–6 ska eleverna fördjupa denna kunskap och lära sig mera om sexuella relationer, njutning, preventivmedel, könssjukdomar och graviditet. I den nationella läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014) finns inte sex och preventivmedel, samt relaterade ämnen med alls. Människans fortplantning ska tas upp i årskurs 3–6.

Flera av lärarna lyfte även upp det att eleverna har mera kunskap om sex än tidigare. Detta främst för att sexuellt material och innehåll är lätt åtkomligt på internet och sociala medier. Tidigare forskning (Roien et al., 2018) har konstaterat samma sak och poängterade även att i och med detta skulle det vara extra viktigt med en tillräckligt omfattande sexualundervisning redan i lågstadieålder.

> Vi kommer mera in på de här med sex, för jag slår vad om att när du har elvatolvåringar redan, så ha de antingen i misstag eller medvetet kommit in på såna sidor på sina mobiltelefoner och liknande, sånt förekommer. Man hör på deras språk ibland och så vidare. Så dom är nog mera medvetna om det här med sex och porr. Men sen tror jag samtidigt inte att de är mera medvetna om sin egen kropp. (D2)

6.1.4 Oplanerad sexualundervisning

Flera av lärarna ansåg att de hade väldigt lite erfarenhet av sexualundervisning, men under intervjuns gång kom det fram att de nog hade haft en del sexualundervisning som kan kallas för oplanerad eller omedveten sexualundervisning. Med detta avses att läraren tar fasta på samtalsämnen som kommer upp och diskuterar dessa i klassen, men sexualundervisningen var inte lektionens egentliga mål utan togs fasta på för att det var relevant för klassen just då. Ett exempel på detta var hur lärarna behandlade kränkande språkbruk och skällsord som “homo”. Tre av lärarna sade att de alltid behandlar dessa situationer i klassen, genom att förklarar vad ordet betyder eller genom att poängtera att det är normalt och okej att vara homosexuell.

> Det godkänner vi inte. [om skällsord som “homo”] Vi brukar säga till om det och diskutera och lyfta fram varför de inte är okej att använda de här orden på ett negativt sätt och kanske gå igenom i vilken kontext är det okej att använda de här orden och i vilken kontext är det inte. (D5)

Skolinspektionen (2018) lyfter upp bland annat skällsord och grovt språkbruk som två delar av skolans värdegrund som ofta inte inkluderas i sexualundervisningen. Utgående från denna studie ansåg tre av sex lärare att dessa situationer var en del av sexualundervisningen, de återstående tre lärarna nämnde inte språkbruk

under intervjun. Detta kan vara för att de inte tar fasta på språkbruket, som skolinspektionen (2018) menar, eller för att de inte tolkar dessa situationer som sexualundervisning.

En av lärarna hade under sin graviditet haft många elever som funderat mycket kring detta och då hade läraren tagit fasta på detta och berättat om graviditet för eleverna i årskurs tre.

> Till exempel om graviditet … när jag var gravid, så då var killar och tjejer som blev en timme efter att skolan hade slutat och diskutera om vad graviditet går ut på och hur långt är utvecklingen. Det var jätteintressant, och sen blev de jätte intresserade av sexualitet och huvudsaken att man inte talar om sin egen erfarenhet utan det är just överlag. (D4)

6.1.5 Mängd och tidpunkt

Vid diskussion om när sexualundervisningen borde börja, hade lärarna olika åsikter. Tre av lärarna ansåg att årskurs fem är en passlig tidpunkt. Två av dessa ansåg att det beroende på klassen kan finnas ett behov av sexualundervisning redan tidigare. Dessa tre lärare verkade basera sin åsikt på att det är under den årskursen sexualundervisningen traditionellt genomförs i skolor i Finland. Utöver det verkade några av lärarna tro att det i läroplanen står exakt i vilken årskurs som sexualundervisningen ska hållas. I den nationella läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014) är målen och innehållet för årskurs 3-6 inte placerade på en årskurs utan läraren, skolan och kommunen bestämmer hur innehållet läggs upp. De kommunerna var dessa lärare jobbar, har även inte i de kommunala läroplanerna insatt en specifik årskurs för sexualundervisningen.

> Nuförtiden står det i läroplanen att det är på femman som det tas upp, och jag tycker det är helt bra. Sen står det ju inte att man ska ta upp det på sexan, men jag tycker att man sku kunna ta den där igen, definitivt. Sen vet jag inte egentligen, den kommer ju automatiskt sen in i högstadiet i något skede, det kan jag inte säga nu utantill, men den kommer ju där. Men femman-sexan tycker jag är riktigt bra. Varför man sku sätta ner det till fyran vet jag inte, jag tycker att femman räcker. (D2)

> Femman är säkert ganska bra att börja med, men man sku säkert kunna ta upp något lite tidigare - men det beror säkert på gruppen kanske. (D1)

De återstående tre lärarna ansåg att sexualundervisningen ska börja redan i lägre klasser. En av dessa lärare hade haft sexualundervisning med årskurs fyra under det senaste läsåret. Två av lärarna ansåg att sexualundervisningen ska börja i årskurs ett, medan den tredje läraren ansåg att årskurs 3 skulle vara passligt.

> Nå, tanken är ju att den *[sexualundervisningen]* ska börja tillräckligt tidigt för att eleverna ska veta om de här förändringarna innan de börjar ske. Det är lite sent att börja informera om något som redan har hänt. Så säg, kanske någon gång årskurs 3 uppåt. Det behöver ju kanske inte vara så utförligt då, men sku vara bra att försöka få in det i god tid. (D5)

> Jag tycker man redan kan börja småskaligt på ettan. Liksom att fundera att vilka delar på din kropp tycker du det inte ska kännas okej att någon rör dig, och redan då börja identifiera sånt. Jag tänker kanske att det ändå skulle vara bra att innan årskurs fem i skolan ändå berätta om mens, för vissa kommer in i puberteten tidigt och får sin mens tidigt och om man inte ha liksom behandlat det, så kan det ju lätt vara att man tänker att "vad är fel med mig" när man inte har pratat om det och inte vet vad det är. Även fast man säkert pratar i kompisgrupper, beroende på vem man umgås med och hur mycket kunskap man har. Men jag tycker att man ren, åtminstone just det här med mens och förstås för pojkar med de här nattliga utlösningarna och sånt, att man sku ta upp det på trean-fyran. (D3)

Enligt WHO (WHO & BZgA, 2010) börjar sexualundervisningen redan från spädbarnsåldern. Den första åldersgruppen de har med i sitt material är 0-3 åringar, medan UNESCO (2018) har från 5 åringar uppåt. Enligt det finländska skolsystemet skulle sexualundervisningen enligt dessa rekommendationer börja i småbarnspedagogiken. Roien et al. (2018) fann att endast 7 % av de forskningar de granskade handlade om 6–12 åringar, det finns alltså inte mycket forskning gjort om sexualundervisning för barn, vilket gör att det är svårt att veta hur väl sexualundervisning genomför i lågstadier och vilken omfattning den har.

Gällande mängden sexualundervisning kom det fram att dessa sex lärare hade haft ganska lite sexualundervisning och att flera av dem ansåg att det säkert skulle behövas mera. Många tog upp att det inte verkar finnas ett system för att genomföra sexualundervisning och att det är långt på lärarens eget intresse och motivation att ha extra undervisning i ämnet. Lärarna ansåg nog att mängden sexualundervisning borde vara större, men fem av sex lärare hade trots det inte prioriterat sexualundervisning med sin klass.

> Jag tror att när man hade det så två eller tre lektioner, och that's it, så ganska lite. När man tänker på svenskan, så hur mycket har man läsning? Att kanske den där sexualundervisningen borde tas upp flera gånger bit för bit, så det inte blir att nu ska vi behandla det här, och så gör man det under två timmar och så tänker man att nu har vi gjort det. (D1)

> Liksom här har man inte varit att "nu ska vi ha sexualundervisning, det är viktigt att prioritera". Ingen har varit så, det har varit jätte nedträngt, vilket jag tycker är konstigt. (D4)

Duffy et al (2013), Goldman och Coleman (2013) samt Malins (2015) fann alla i sina forskningar att lärare är medvetna om att sexualundervisningen är viktig,

men att de trots det inte utförde en tillräckligt omfattade sexualundervisning. Detta berodde på att lärarna hade dåligt självförtroende i att undervisa ämnet och inte tillräckligt med kunskap i ämnet. Skolinspektionen (2018) hade likadana resultat gällande lärares kompetens. Dessa tidigare forskningar verkar motsvara resultatet från denna studie.

6.1.6 Trygghet och säkerhet

Två av lärarna tog upp att det är viktigt att lära barnen i de lägsta klasserna om beröring och identifiera och sätta gränser, samt vikten av att förklara samtycke för eleverna. Enligt WHO(WHO & BZgA, 2010) och UNESCO (2018) är detta en av de områden som redan de yngsta barnen ska börja bekanta sig med. Det är en viktig kunskap för barn att kunna identifiera sexuella övergrepp och våldssituationer och vara medvetna om sina egna rättigheter samt vad man ska göra i dessa situationer. Trygghet och säkerhet är även två begrepp som finns med i den nationella läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014) flera gånger, men det nämns aldrig specifikt att det skulle handla om säkerhet i samband med sexuella övergrepp och våld.

> Ettan, men då alltså åldersenligt. Då kanske mera om kroppen och beröring, och vad som är okej och vad som inte är okej. Och att dom blir varse om vad som är tillåtet och vad som inte är det. Och sen att dom lär sig sätta sina egna gränser, och sen därifrån kan man bygga vidare på det. (D6)

> Och förstås tycker jag det är väldigt viktigt med… jag vet inte vad det heter på svenska… *consent*. Just att man är väldigt noga ren från låga klasser att det är endast du själv som har rätt till din kropp. Om du inte vill att någon ska göra eller du inte är bekväm med det, är det inte okej. (D3)

6.2 Utmaningar med sexualundervisning i lågstadiet

I det här kapitlet går jag igenom de tre teman som besvarar forskningsfrågan: Vilka utmaningar finns det i sexualundervisningen i lågstadiet?

6.2.1 Begreppet sexualundervisning

Under intervjuerna kom det tydligt fram att flera av lärarna inte hade en klar uppfattning av allt som sexualundervisningen innehåller. Sexualundervisning kan anses vara ett lite missvisande begrepp då delen som berör sex och sexualitet endast är en liten del av det innehållet som rekommenderas att barn lär sig under lågstadieåldern.

Speciellt en av lärarna verkade anse att sexualundervisningens främst handlade om sex och preventivmedel, och kom först in på puberteten och kroppens utveckling efter direkta frågor.

Enligt WHO:s (WHO & BZgA, 2010) och UNESCO:s (2018) rekommendationer är det en del av sexualundervisningen redan i lågstadiet att tala om preventivmedel och sex, men det är inte det enda eller huvudsakliga målet barn i åldern 7–12 år. Den nationella läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014) tar inte alls upp dessa ämnesområden under lågstadieåldern.

> E: Vad tycker du är det främsta målet för sexualundervisningen i lågstadiet?
>
> D4: Bland annat just det här att dom känner till vad det går ut på, men också hur man kan.. att man förstår den här preventiva delen av det. Om du inte vill bli en förälder så vad kan du göra, så det är kanske A och O. För att i västerländska samhällen blir barn sällan gravida utan det är ofta äldre människor då.
>
> E: Så du tycker alltså sexualundervisningen i lågstadiet är då främst just om att tala om preventivmedel och sex och sånt?
>
> D4: Inte bara det, utan också att tala om känslorna och sånt. För sex i sig är ju en njutning och det ska man kunna förklara till barn att det är en njutning och att det är något som är naturligt. Att det inte bara är det här, hur det sker till, hur man har preventivmedel eller använder dom. Utan de är också det här biologiska sättet att varför är det viktigt för människosläktet överlag också sen biologiskt sett vilka organ har vi egentligen.

Eftersom läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014) ger mycket frihet åt lärarna att lägga upp sin undervisning, kan viktiga delar av sexualundervisningen falla bort ifall inte lärarna är medvetna om vad allt begreppet innefattar.

Tre av sex lärare tog främst upp puberteten och främst de fysiska förändringarna som sker under puberteten. Endast två lärare hade en mera omfattande syn på sexualundervisning redan före intervjun.

6.2.2 Lärarens osäkerhet och brist på kunskap

Endast två av de sex intervjuade lärarna sade sig veta vad det står i läroplanen om sexualundervisning. Flera av lärarna sade att orsaken till detta är att de inte har haft sexualundervisning nyligen, med detta menade lärarna att de inte har undervisat i årskurs fem eller inte undervisar omgivningslära.

En lärare var bekant med andra rekommendationer och styrdokument om sexualundervisning. Detta var för att den läraren hade gjort sin egen pro-gradu avhandling om ett liknande tema och i och med det hade ett visst intresse för sexualundervisning.

Fem av lärarna ansåg att de inte hade fått tillräckligt med utbildning i ämnet under studietiden. Fyra av lärarna hade inte haft någon sexualundervisning under studietiden alls, medan en lärare hade haft lite i samband med naturvetenskapernas didaktik. Den lärarens som ansåg att hen hade fått bra utbildning under studietiden hade gått en valbar kurs i ämnet.

> Jo, men det var valbar kurs, vilket jag tycker är dåligt, för det borde definitivt vara del av utbildningen. Att det inverkar att var du har varit i utbildningen, utomlands eller i landet eller.. Att de inverkar nog vad som anses viktigt där.. Det var en valbar kurs inom hälsokunskap som jag gjorde där. Men den var nog jätte jätte bra. (D4)

Goldman och Colemans (2013) forskning visar på att lärarstuderande inte får tillräcklig kunskap under sin studietid om sexualundervisning, vilket gör att ämnesområdes kunskapsnivå hos lärare är låg och det gör att undervisningen inte förbättras och utvecklas som den borde.

En av lärarna sade under intervjun att hen tycker att sexualundervisning är ett obekvämt ämne. Tre lärare ansåg att de inte själva är obekväma men ansåg att

det antagligen är allmänt för lärare att vara det. Utgående från deras svar om deras egna erfarenheter av sexualundervisning kommer det fram att dessa tre lärare antagligen känner en viss osäkerhet i att undervisa ämnet. Två lärare ansåg att de klarar av att undervisa ämnet bra. En av dessa två lärare tog trots allt upp att de äldre eleverna ibland kan ställa frågor om saker som läraren inte visste.

> För något år sen när jag hade sexor, så märkte jag och min kollega att dom ofta vet mer än vi, att man får nog läsa in sig. Men sen också acceptera de att det är okej att man inte alltid vet, och man kan alltid fråga eleverna att ”Hej, vet ni något mera?”. (D6)

Enligt Duffys et al. (2013) och Malins (2018) forskningar hade lärare generellt ett dåligt självförtroende i sexualundervisning. Skolinspektionen (2018) fick liknande resultat, medan lärare i Kontulas (2010) forskning rapporterade att de inte finner det svårt att hålla sexualundervisning.

Över lag ansåg lärarna att det är klassläraren som ska hålla sexualundervisningen. Alla lärare tog även upp att läraren ska känna sig bekväm med att undervisa ämnet. Tre av lärarna ansåg att det inte finns behov för utomstående experter i lågstadiet, dels för att innehållet inte är så djupgående. Dessutom ansåg dessa tre lärare att det även är tryggast för eleverna i lågstadiet att ha sexualundervisning med en bekant och trygg vuxen, medan det i högstadiet kan vara mera relevant med en utomstående. Dessutom tog en av dessa lärare upp att det finns en risk för att sexualundervisningen endast är en eller två lektioner under läsåret om det är en utomstående som håller den.

> Klassläraren, tycker jag. För klassläraren känner sina elever bäst, och då blir det kanske naturligare och lättare för eleverna att prata om det. Men sen vet jag att det finns klasslärare som inte tycker det är bekvämt att prata om det, och då blir det bara fel. Och då är det säkert bättre att det är någon som känner att den har lätt för att prata om det och det blir mera naturligt. Men jag tycker inte heller att det bara ska vara en eller två gånger per år, utan det borde vara någonting som kommer med lite annars också. (D6)

> Jag tror att med de här lägre klasserna främst är det väldigt viktigt att barnen är trygga med den som pratar om det, och att de kan känna sig trygga och kan komma och fråga om något blir oklart. Jag tänker att nån som man är trygg med och nån som man vet att man kan fråga. Jag tror inte det skulle löna sig att i låg klass bjuda in någon sakkunnig. (D3)

De övriga tre ansåg att det kan vara bra med utomstående eftersom de kan göra innehållet och lektionen mera intressant och lockande. Situationen i klassen kan även bli mindre fnissig om det är någon utomstående, ansåg lärarna.

> Det går jättebra med egen lärare, men om det är så att den egna läraren upplever att det inte känns bra att undervisa i det, så tycker jag man ska ta utomstående. De utomstående är ofta så insatta i det och dom har gjort det många gånger och de har material som kan vara mera lockande än den där läroboken man har, (D1)

> Jag tror ju nog fortfarande att det liksom är.. Jag hör ju nog till de lärare som tycker att det är.. Inte vet jag nu pinsamt, men de tycker inte om den där situationen. Dom känner sig inte bekväma i situationen, även om det inte är på det sättet så märkvärdigt. Sen beror det ju på hur klassen reagerar, men ibland har det ju.. ja, men, dom fnittrar och skattar och så vidare och allt möjligt… Jag tror nog det är en bra grej som skolor gör att ibland, du ber någon utomstående expert som kommer och berättar om det, också på femman-sexan. (D2)

Utgående från intervjuerna kan det konstateras att en otillräcklig kunskap ökar osäkerheten att ha sexualundervisning bland klasslärare. Detta stöds även av Duffys et al(2013), Goldman och Coleman (2013), Malins (2015) och skolinspektionen (2018) resultat.

Dessutom kan ämnet anses vara privat och personligt, och en rädsla för att eleverna ska ställa personliga frågor läraren inte vill svara på gör det även mera utmanande att känna sig bekväm och självsäker i dessa undervisningssituationer. Speciellt Malins (2015) tar upp detta tema och resultaten från den forskningen stämmer överens med fynden i denna studie.

> Jag tänker ändå att när det är ändå så privat, så jag tänker att det är skönt om man ändå har en utomstående också. (D1)

> Det jag upplever när man talar med barn om sex och sånt är att barnens reaktion är ju att de är nyfikna, så de är ju så där att "*..men [namn], har du haft sex?*" Ja, det väcker mycket frågor i dem. (D3)

Utgående från dessa deltagares svar märks en viss generationsskillnad i hur bekväma lärarna är med sexualundervisning. De två äldsta av lärarna ansåg sig vara mest obekväma, och en av dem tog även upp att hen har vuxit upp i en miljö var dessa ämnen inte diskuterades öppet. De två yngsta deltagarna var mera neutrala till sexualundervisningen, men kände en viss osäkerhet i att undervisa ämnet. De två lärare som ansåg sig vara bekvämast var mellan 30–40 år.

6.2.3 Skillnader bland eleverna

Vid diskussioner om mångkulturalitet och olika religiösa bakgrunder i klassen kom det fram att det fanns vissa utmaningar med inkludering inom sexualundervisningen. Alla lärarna ansåg att eftersom sexualundervisningen är en del av läroplanen ska alla elever vara med om undervisningen. Det som lärarna främst funderade kring var hur det bäst är att närma sig ämnet om man vet att det finns någon elev som möjligen inte har lika stor kunskap inom ämnet som sina klasskamrater. Över lag ansåg lärarna att det är viktigt att fundera hur man behandlar olika teman och att göra det klart för eleverna att man inte måste uttrycka sig, utan det räcker att lyssna och sitta tyst med.

> Jag tycker ändå att det är sånt [*sexualundervisning*], i och med att det står i läroplanen, som alla behöver veta. Sen vet jag att det inom vissa kulturer kanske inte är lika okej att prata om. Men jag tänker också att bollen är lite hos dem, de behöver ju inte uttrycka något om de tycker det är obekvämt - och det behöver ju ingen göra. Men jag tycker ändå att vi inte ska ändra på undervisningen. (D3)

En av lärarna hade erfarenhet av att en familj inte ville att barnet skulle delta i program som handlade om sexuella minoriteter. Läraren ansåg att eleven borde delta, eftersom det var en del av skolans program, men rektorn hade gett eleven lov att utebli från programmet.

Malins (2015) forskningsresultat påvisade att lärarnas sexualundervisning påverkas negativt om det finns vårdnadshavare som bestrider innehållet i undervisningen. Malins (2015) konstaterat att det är viktigt att läraren får stöd i dessa situationer och i undervisningen. Det kan konstateras att denna lärare inte upplevde att hen hade fått stöd för att lösa situationen, och läraren upplevde en viss frustration över hur situationen hade skötts.

Alla lärare tog upp att barn nuförtiden är mera medvetna om sex, och flera tog upp oro över att barn ser för tidigt explicit sexuellt material via sociala medier och internet, som är lätt tillgängligt på deras telefoner och ofta oövervakat av föräldrar. Lärarna ansåg att detta är något som skolan borde ta fasta på, men lärarna trodde att skolans sexualundervisning nog inte var tillräckligt omfattande i nuläget.

Enligt WHO:s (WHO & BZgA, 2010) och UNESCO:s (2018) rekommendationer ska sex i media diskuteras redan i de lägre klasserna i lågstadiet, medan porr

och sexuellt explicit material ska diskuteras mera noggrant i årskurs 4-6. Rosien et al (2018) konstaterar att det skulle borda vara en viktigt del av sexualundervisningen i lågstadiet att lära barn hur och var de hittar pålitligt information på nätet, samt att ge dem redskap för att kunna hantera material de hittar.

6.3 Färdigheter

I det här kapitlet presenterar jag de tre teman som besvarar forskningsfrågan: *Vilka kunskaper och färdigheter är nödvändiga för lärare för att genomföra sexualundervisning?*

6.3.1 Ämneskunskap och självförtroende

En viktig del av att öka lärares självförtroende för sexualundervisning skulle vara att inkludera ämnet under studietiden. Endast en av lärarna ansåg att hen hade fått en tillräcklig utbildning under sin studietid, och då var det genom en valbar kurs i sexualkunskap. Inte en enda av lärarna hade efter sin studietid gått fortbildningar eller kurser för att utveckla eller öka sin kunskap inom ämnet. En av lärarna hade gått en fortbildning i hälsokunskap, men där hade inte sexualkunskap varit inkluderat alls heller.

> Jag hade jättebra gymnastiklärarutbildning, men det [sexualkunskap] fick jag inte. Och jag har också gått hälsokunskap, någon sådan där fortbildning där i 2000-talets början i Vasa, och inte togs det upp då heller. (D1)

Alla sex lärare ansåg att de skulle använda information från olika material och nätsidor för att undervisa ämnet. Tre av lärarna kunde nämna olika material de kände till, medan de återstående tre lärarna inte direkt visste något material, men var säkra på att de skulle hitta material om de sökte efter det.

Enligt lärarna är det ändå främst bekvämligheten med ämnet som är det viktigaste för sexualundervisning. Ämneskunskap verkade inte direkt vara en färdighet som läraren behöver ha, men hen behöver förbereda sin undervisning och ta reda på korrekt information för undervisningstillfället. Det är såklart lättare att planera en bra lektion om ämnet är bekant och du vet varifrån du hittar material.

> Jag tycker att mera det att man på riktigt inte tycker att det är pinsamt att tala om det.. Men det.. Nå okej du kan öva upp det, men jag tror inte att alla kan öva upp det. För vi är alla olika. Det är kanske den färdigheten, att om eleverna märker att du tycker det är pinsamt så smittar det av sig och då blir det ju bara inte bra. Kanske att fast du inte vet allt så att bara tala och lära sig med eleverna. Men nog ändå att man läser in sig någorlunda på ämnet så man vet vad man säger och vad man ska ta upp. (D6)

> Jag tänker mig att många lärare inte är bekväma med att undervisa det själv, men jag vet inte, det[*att undervisa sexualkunskap*] har inte helt kommit upp i diskussioner som jag har deltagit i. (D5)

Tidigare forskning stöder dessa resultat. Dåligt självförtroende och osäkerhet för sexualundervisning verkar vara de största och mest allmänna hindret för en omfattande sexualundervisning. Det skulle vara viktigt att ge lärarna stöd, samt erbjuda utbildning och fortbildning åt dem för att utveckla sexualundervisningen i skolor. (Duffy et al., 2013; Goldman & Coleman, 2013; Malins, 2015; Skolinspektionen, 2018)

Två av lärarna tog även upp att det är viktigt för klassläraren att skapa en god klassanda och kunna kontrollera gruppen för att ha bra sexualundervisning i klassen.

> Där har det kanske mera att göra med att kunna kontrollera en grupp och leda en diskussion och skapa ett klimat i klassen som gör att eleverna inte är rädda för att ställa frågor. Att ämneskunskap kanske inte behöver vara den djupaste där ännu. Men kanske mera med just att skapa ett godkännande klimat i klassen. Där dom vågar ställa dom där frågorna dom undrar över. (D5)

6.3.2 Barns rätt till sexualundervisning

Alla barn har rätt till sexualundervisning och en vårdnadshavare har inte rätt att neka att ett barn deltar i undervisningen i ämnet. (WAS, 2014; WHO & BZgA, 2010) Ibland kan läraren behöva trygga barnets rätt till sexualundervisning. Detta kan innebära att möta och vara i kontakt med familjer som inte vill att deras barn ska delta i sexualundervisningen, eller någon del av den.

Alla sex lärare var medvetna om att alla barn ska delta i undervisningen och att ingen har rätt att välja bort vissa delar av läroplanen. Trots det kom det fram tillfällen där detta hade hänt. Lärare upplevde situationen som jobbig och som en konflikt med egna värderingar och en viss bekvämlighet från skolans ledning i att låta elever vara borta på vårdnadshavares begäran.

> Om det står specifikt i läroplanen, så kan dom inte säga att de inte passar ihop med vår livsåskådning. Det är som att säga att vi inte tror på matematik, vi ska vara borta från matematiktimmarna. (D5)

Med en lärare fördes även en diskussion om kvinnlig könsstympning och hur man som lärare borde hantera detta. Kvinnlig könsstympning är ett brott i Finland, och de barn som eventuellt skulle bli utsatta för detta är antagligen inte medvetna om att det är ett brott. Därför är det viktigt att information om dessa saker når fram till barn som kan anses vara i riskgruppen för detta.

6.3.3 Stöd från kollegiet och intresse för sexualundervisning

Alla sex lärare rapporterade att sexualundervisning inte syns eller talas om tillräckligt på deras arbetsplatser.
Den läraren som hade haft extra sexualundervisning med sin årskurs beskrev situationen som att hen "fick" sina kollegor med på att ha sexualundervisning, vilket beskriver att det krävs en drivande och intresserad person för att genomföra sexualundervisning i större utsträckning.

> Förra året hade jag fyror, och då fick jag mina kolleger med på det att vi skulle ha sexualundervisning för hela årskursen. (D6)

Ett stöd från kollegiet är viktigt i att undervisa och hantera situationer som kan anses vara betygande och jobbiga. Sexualundervisning är detta för många lärare och speciellt om det uppstår konflikter mellan hemmen och skolan gällande sexualundervisning är det viktigt att läraren får stöd av ledning och kolleger. (Malins, 2015; Duffy et al., 2013)

Två av lärarna ansåg sig vara intresserade av ämnet. En av dessa två hade skrivit sin pro gradu avhandling om ett relaterat tema, medan den andra hade valt att gå en extra kurs i sexualkunskap under sin studietid. Båda ansåg sig vara insatta i ämnet. Det kan ändå nämnas att endast en av dessa två lärare hade som vana att ha extra sexualundervisning med sin klass.

6.4 Sammanfattning

Syftet med denna studie var att beskriva, analysera och tolka hur lärare i lågstadieskolor behandlar sexualundervisningen, samt att ta reda på lärarnas tankar och åsikter om sexualundervisningen i Finland.

Sexualundervisningen i lågstadiet är inte ett nytt ämne, men en mera omfattande sexualundervisning är relativt nytt med flera olika styrdokument som rekommenderar sexualundervisning åt barn i alla åldrar. (WHO & BZgA, 2010; UNESCO, 2018)

Min första forskningsfråga var: *Vad anser klasslärare att ska behandlas inom sexualundervisningen i lågstadiet?* Resultatet visar på att klasslärare har en omfattande bild av vad som ingår i sexualundervisningen och att många undervisar ämnet omedvetet i vardagen. Tidpunkten för sexualundervisningen och vilket innehåll man ska gå igenom när finns det stora skillnader inom.

Den andra forskningsfrågan var: Vilka utmaningar finns det i sexualundervisningen i lågstadiet? En av de främsta utmaningarna som syntes i denna studie var lärarnas osäkerhet kring begreppet sexualundervisning. Lärarna hade svårt att definiera begreppet och vad som egentligen hör till sexualundervisningen var oklart. Lärarna hade även en viss kunskapsbrist och flera kände sig osäkra på att undervisa ämnet, vilket ofta gör att det inte undervisas i tillräcklig omfattning. Lärarna upplevde även elevernas kunskapsskillnader som utmanande, speciellt utmanande kan det vara med elever med en annan religiös eller kulturellbakgrund.

Den sista forskningsfrågan var: *Vilka kunskaper och färdigheter är nödvändiga för lärare för att genomföra sexualundervisning?* Det som främst kommer fram i studien är att lärare behöver stöd från kollegor och ledning i skolan. Det skulle behövas mera fortbildning och utbildning inom ämnet för att öka lärarnas självförtroende. Det finns även ett behov för lärare att vara medvetna om barnens rätt till sexualundervisning och i och med det behöver läraren kunna försvara barnets rätt till att delta i all sexualundervisning i skolan.

7 Tillförlitlighet

Jag har strävat till att beakta tillförlitligheten genom val av forskningsstrategi, datainsamlingsmetod och analysmetod. I den teoretiska bakgrunden presenterar jag både nationella och internationella styrdokument och lagstiftning, samt lyfter fram referensgranskad forskning om sexualundervisning. Dessa forskningar är främst gjorda i Norden, med undantag för två australiensiska och en kanadensisk forskning. Detta för att sexualundervisning är ämne som kan variera mycket beroende på landets värderingar, traditioner och skolsystem. De nordiska länderna är liknande Finland och därför ansåg jag att dessa forskningar var de mest pålitliga. Trots att jag har strävat till en mångsidig teoretisk bakgrund, finns det en risk att jag har missat relevanta källor. Det kan även nämnas att det har varit svårt att hitta relevant forskning om sexualundervisning för barn i lågstadieåldern. Temat är även väldigt komplext vilket gör att läsare endast får en lite inblick i begreppen som förklaras i kapitel 2 samt materialet i den teoretiska bakgrunden.

Studiens sampel är sex lärare. Jag hade strävat till att få mellan sex och åtta deltagare i studien, och är därmed nöjd med samplets storlek. Trots det anser jag att det är ett litet sampel och att ett större sampel säkert skulle ha gjort studien mera mångsidig. Det är svårt att få deltagare till en studie. Mina intervjuer gjordes huvudsakligen i Maj 2023, vilket är mot slutet av läsåret då lärarna är stressade och trötta. Jag tror även temat sexualundervisning gör att många lärare känner sig tveksamma att delta, speciellt om de själva inte gillar att undervisa ämnet. Jag lyckades få sex deltagare främst genom att ha personliga kontakter till skolorna och igenom dem fick frivilliga deltagare. Av de sex deltagarna i studien ansåg två ha ett intresse för sexualundervisning, två ansåg att de tyckte det var ett obekvämt ämne och två var neutrala till ämnet. Jag anser att denna fördelning var bra och gjorde att studien fick intressanta och mångsidiga resultat. Jag har valt att medvetet inte berätta könsfördelningen bland deltagarna, eftersom jag inte anser att det är relevant för resultatet. Efter att ha gjort analysen kan jag konstatera att detta var rätt beslut, då jag inte kan se någon skillnad mellan de manliga och kvinnliga lärarna svar.

Jag valde att begränsa min studie till lärare som jobbar i finlandssvenska skolor i huvudstadsregionen. Finlandssvenska skolor är till en viss mån annorlunda än finska, och resultatet kan inte generaliseras att gälla finska skolor. Huvudstadsregionen är även annorlunda än andra delar av landet och kan därför inte heller antas ge ett relevant resultat för skolor i andra delar av landet.

8 Diskussion

Med den här studien ville jag lägga fokus på sexualundervisningen i lågstadier. Under de senaste åren har jag diskuterat ämnet med klasslärarstuderande och klasslärare, och har i och med detta blivit orolig över att lärare inte har en tillräcklig helhetssyn på sexualundervisning. Trots att resultaten från denna studie knappast kan generaliseras eller antas gälla hela Finland tror jag den ger en värdefull inblick i hur lärare ser på ämnet.

Utgående från resultaten i denna studie kan jag identifiera två utmaningar som hindrar en god sexualundervisning. Den första är att lärare inte vet vad som ingår i begreppet sexualundervisning. Många fastnar vid den första delen av ordet och glömmer bort alla de olika aspekter som ingår i en omfattande sexualundervisning. Begreppet sexualundervisning definierades i kapitel två och olika rekommendationer för en god sexualundervisning beskrevs ytterligare i kapitel tre. De flesta av lärarna i denna studie visste inte vad läroplanen sade om sexualundervisningen, och även om läroplanen kan ses som bristfällig är det bättre än ingen kunskap om styrdokument. Vissa lärare hade även fel uppfattningar om vad läroplanen sade om sexualundervisning, så som att den bestämmer vilken årskurs vilket innehåll ska gås igenom. Det verkar som att lärare i detta fall har blandat ihop läromedel med läroplanen. WHO:s och UNESCO:s rekommendationer var obekanta för alla utom en, som hade gjort pro gradu avhandling om ett liknande tema.

Den andra utmaningen är att många lärare är obekväma med att undervisa ämnet. I den här studien var det två som ansåg sig obekväma med sexualundervisning. Två ansåg sig inte ha problem med att undervisa ämnet och två tyckte det var aningen obekvämt ämne. Det att ämnet ses om obekvämt kan härstamma från att lärare inte har en tillräcklig kunskap om innehållet i ämnet. Känslan av att inte ha tillräckligt med kunskap eller vara orolig för att du inte kan svara på elevernas frågor ökar inte din vilja att undervisa ämnet. Det skulle behövas bättre utbildning inom ämnet och mera fortbildningar för lärare redan i arbetslivet. Lärarutbildningarna i Finland borde satsa mera på ämnen som många anser att är obekväma, så som sexualundervisning. En god sexualundervisning ökar elevers förståelse för mångfald och social rättvisa, som trots allt är två av de

begreppen som är pedagogiska fakulteten vid Helsingfors universitets profilering. Skolor och kommuner borde satsa på fortbildningar inom ämnet för klasslärare. Sexualundervisning ger eleverna förståelse för sig själv och andra och en tillräcklig sexualundervisning ger eleverna verktyg att vara säkra och kunna uttrycka sina egna behov i en mängd olika situationer.

En intressant aspekt som syntes i studien var att det inte var de yngsta lärarna som var de mest bekväma med sexualundervisningen, vilket var mitt antagande innan. Detta kan såklart vara en slump då denna studie endast hade sex deltagare. De två äldsta lärarna i studien var de lärare som uttryckte mest oro och var mest obekväma med att undervisa ämnet. De två yngsta ansåg att det inte var ett bekvämt ämne att undervisa men att de samtidigt nog inte är allt för oroliga. De två som meddelade att de ansåg sig vara bekväma med ämnet var de två lärarna som var mellan 30–40 år gamla. Jag anser att detta skulle kunna bero på att yngre och nya lärare har mycket utmaningar i sitt yrke under de första åren. Då läraren börjar bli mera självsäker i sitt yrke, har läraren möjlighet att börja bearbeta och behandla de ämnen som ännu känns utmanande, så som sexualundervisningen. Dock kan det konstateras att båda dessa lärare redan under sin studietid hade visat intresse för sexualundervisning, så det är möjligt att detta mera är ett personligt drag än att det har något med åldern att göra. Det att de äldsta lärarna inte var bekväma anser jag att är en generationsskillnad. Dessa har vuxit upp i ett samhälle som inte var lika öppet och det diskuterades mindre om sex och sexualitet än vad det gjordes då millenniegenerationen växte upp.

Något som ingen av lärarna tog upp under sina intervjuer är att det kanske inte alltid måste antingen vara klassläraren eller en utomstående som har sexualundervisningen. I många skolor finns det flera än en lärare och man kan alltid använda varandras kunskaper och styrkor. Jag tror att de flesta skolor har åtminstone en lärare som är mera intresserad av sexualundervisning och som säkert kan stöda sina kollegor i att undervisa ämnet. Om någon inte själv vill kanske det är möjligt att ha en annan kollega att hjälpa till med det ämnet. En nackdel flera av lärarna tog upp med att ha utomstående är att då är undervisningen endast någon enstaka lektion, men om personen som håller

undervisningen fortfarande finns i skolan så kan eleverna lätt vara i kontakt om det är något de funderar över.

Denna studies forskningssyfte var att ta reda på klasslärares tankar om sexualundervisningen i lågstadiet, vilket denna studie har gjort. Jag anser att alla tre forskningsfrågor har blivit besvarade. Jag anser att denna studie är informativ och tankeväckande. Det behöver forskas mera om sexualundervisningen i Finland överhuvudtaget, men speciellt om sexualundervisningen i lågstadier.

Källor

Aksglaede, L., Sorensen, K., Petersen, J., Skakkebaek, N & Juul, A. (2009) *Recent Decline in Age at Breast Development:The Copenhagen Puberty Study*. Pediatrics 123(5), e932-e939.

Barnkonventionen(1989) Unicef. Tillgänglig: https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten?gclid=CjwKCAjwyqWkBhBMEiwAp2yUFvWUK20aNJRkGJ5jrloedlLSUaq0UfejS8m0xXMcklrvhKlitDxKrxoCkdEQAvD_BwE

Braun, V. and Clarke, V. (2006) *Using Thematic Analysis in Psychology*. Qualitative Research in Psychology, 3, 77-101.

Brix N., Ernst A., Luuridsen L., Parner E., Stovring H., Olsen J., Henriksen T. B. och Ramlau-Hansen C. H. (2019) *Timing of puberty in boys and girls: A population-based study.* Paediatric and perinatal epidemiology, 33(1) s.70-78

Duffy, B., Fotinato, N., Smith, A. & Burke, J. (2013) *Puberty, health and sexual education in Australian regional primary schools: Year 5 and 6 teacher perceptions.* Sex Education, 13(2), 186-203.

Forskningsetiska delegationen (TENK). (2019). *Etiska principer för humanforskning och etikprövning inom humanvetenskaperna i Finland.* Forskningsetiska delegationens anvisningar 2019

Goldman, J. & Coleman, S. (2013) *Primary school puberty/sexuality education: student-teachers' past learning, present professional education, and intention to teach these subjects*. Sex Education, 13(3), 276-290.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997). *Tutki ja kirjoita.* Helsinki: Tammi.

Hurwitz, L., Lauricella, B., Sroka, I., Woodruff, T. & Wartella, E. (2017) *"WhenYou're a Baby You Don't Have Puberty": Understanding of Puberty and Human Reproduction in late Childhood and Early Adolescence*. Journal of Early Adolescence, 37(7), 925-947

Kontula, O. (2010). *The evolution of sex education and students' sexual knowledge in Finland in the 2000s.* Sex Education, 10(4), 373–386. doi:10.1080/14681811.2010.515095

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur.

Lee, Y., & Styne, D. (2013). *Influences on the onset and tempo of puberty in human beings and implications for adolescent psychological development.* Hormones and Behavior, 64(2), 250–261. doi:10.1016/j.yhbeh.2013.03.014

Läropliktslag 1214/2020. Hämtad 16.9.2023, från https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2020/20201214

Malins, P. (2015). How inclusive is “inclusive education” in the Ontario elementary classroom?: Teachers talk about addressing diverse gender and sexual identities. Teaching and Teacher Education, 54, 128-138.

Oehme, N., Bruseud, I., Madsen, A. & Juliusson, P. (2020). *Starter puberteten tidligere enn for?* Tidskriftet. Tillgänglig: https://tidsskriftet.no/2020/08/kronikk/starter-puberteten-tidligere-enn#ref2

RFSU (2015) *Barns sexualitet.* Hämtad 20.7.2023 tillgänglig: https://www.rfsu.se/globalassets/pdf/barnssexualitet_web.pdf

Roien, L. A., Graugaard, C., & Simovska, V. (2018). *The research landscape of school-based sexuality education.* Health Education, 118(2), 159–170. doi:10.1108/he-05-2017-0030

Skolinspektionen. (2018). *Sex- och samlevnadsundervisning.* Tillgänglig: https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporterstatistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2018/sex--och-samlevnadsundervisning/

Social- och hälsovårdsministeriet. (2019) *Handlingsprogram mot könsstympning av flickor och kvinnor (FGM).*

THL. (2020) *Kultursensitiv sexualfostran.* Hämtad: 16.9.2023 Tillgänglig: https://thl.fi/sv/web/invandring-och-kulturell-mangfald/halsa-och-valfard/sexuell-och-reproduktiv-halsa-hos-invandrare/kultursensitiv-sexualfostran

THL. (2022) *Könsstympning av flickor och kvinnor eller omskärelse.* Hämtad: 16.9.2023, Tillgänglig: https://thl.fi/sv/web/invandring-och-kulturell-mangfald/halsa-och-valfard/sexuell-och-reproduktiv-halsa-hos-invandrare/forebygga-konsstympning-av-flickor-och-kvinnor-fgm-/konsstympning-av-flickor-och-kvinnor-eller-omskarelse

THL. (2023) *Ordlista.* Centret för jämställdhet. Hämtad 21.6.2023, tillgänglig: https://thl.fi/sv/web/jamstalldhet/kon/ordlista

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2018) *International technical guidance on sexuality education: An evidence-informed approach* (2 uppl.) Tillgänglig: .https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/ITGSE_en.pdf

Utbildningsstyrelsen. (2014) *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014.* Tillgänglig: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna_for_laroplanen_for_den_grundlaggande_utbildningen_2014.pdf

World Association for Sexual Health (WAS). (2014). *Declaration of sexual rights.* Tillgänglig:https://worldsexualhealth.net/wp-content/uploads/2013/08/declaration_of_sexual_rights_sep03_2014.pdf

World Health Organization (WHO) Regional Office for Europé & BZgA. (2010). *Standards for Sexuality Education in Europe.* Tillgänglig: https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2016/06/WHOStandards-for-Sexuality-Ed-in-Europe.pdf

World Health Organization (WHO). (2015). *Sexual health, human rights and the law.* Hämtad 15.6.2023, Tillgänglig: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/175556/9789241564984_eng.pdf;jsessionid=63B8C35ABC1219287A2E694C87CF5C0C?sequence=1

YLE (29.7.2021). *Seksuaalikasvatus pitäisi aloittaa jo päiväkodissa, sanoo terapeutti, joka näkee puutteellisen seksuaalikasvatuksen tulokset vastaanotollaan*. Hämtad: 20.2.2023, tillgänglig: https://yle.fi/uutiset/3-12035270

YLE (20.6.2023). *Vahtimista ja pakottamista seksiin – uusi tutkimus paljastaa karut luvut 15–20-vuotiaiden seurustelusuhteista.* Hämtad 20.6.2023, tillgänglig: https://yle.fi/a/74-20037178

Isotalo, Anu (red.). (2023) *Väkivalta nuorten seurustelusuhteissa.* Suomen Aktemia och Tamperen yliopisto. Hämtad: 1.9.2023, tillgänglig: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/149699/978-952-03-2936-5.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Bilagor

BILAGA 1: Informationsbrev

Hej,

Jag heter Emilia Lindberg och studerar till klasslärare vid Helsingfors Universitet. Jag håller på med min pro-gradu avhandling och min handledare är Mirjam Kalland. Jag gör min avhandling om klasslärares tankar och syn på sexualundervisningen i lågstadiet. Jag söker klasslärare som är villiga att ställa upp på en intervju. Du behöver inte vara behörig.

Syftet med denna studie är att undersöka hur lärare i lågstadieskolor tar upp och diskuterar sexualitet, pubertet och kroppen med sina klasser, och att ta reda på lärarnas tankar och åsikter om sexualundervisningen i skolor i Finland.

Intervjun beräknas ta 15–45 minuter och görs vid en tidpunkt och ställe som passar dig (kan göras på plats eller på distans). Intervjun kommer att bandas in för att sedan transkriberas. Materialet behandlas omsorgsfullt i enlighet med dataskyddslagstiftningen och alla deltagare anonymiseras i transkriberingen. Deltagandet är frivilligt och kan avbrytas när som helst under studiens gång.

För att anmäla ditt intresse kontakta:

Emilia Lindberg, *epost*

BILAGA 2: Samtyckesblankett

Samtyckesblankett

Jag har skriftligen informerats om studien och samtycker till att delta. Jag är medveten om att mitt deltagande är frivilligt och att jag kan avbryta mitt deltagande när som helst under studiens gång, utan att ange orsak.

Jag samtycker till att intervjun bandas och transkriberas.

Jag godkänner även att mina personuppgifter behandlas enligt gällande dataskyddslagstiftning.

_____	_____
Ort och datum	Underskrift och namnförtydligande

BILAGA 3: Intervjuguide

Bakgrundsfrågor och erfarenhet
Ålder, utbildning, arbetserfarenhet (årskurser + antal år)

Uppfattningar
Vad är sexualundervisning, enligt dig? Vad ingår i det?
Vad anser du är det främsta målet med sexualundervisningen i skolan?
Vilka är de bästa tiderna/årskurserna att ha sexualundervisning i lågstadiet?
Vem anser du ska hålla sexualundervisningen i skolan?
Är du bekant med vad läroplanen säger om sexualundervisning?
Är du bekant med andra styrdokument om sexualundervisning?
Hur syns sexualundervisningen i skolans vardag?

Erfarenheter och undervisning
Vad är dina erfarenheter av sexualundervisningen i lågstadiet?
Har något speciellt varit utmanande?
Hur reagerar eleverna på sexualundervisningen?
Vad ska ingå i sexualundervisningen i lågstadiet? Vilket innehåll tycker du är viktigt?
Hur mycket/många lektioner har du haft sexualundervisning det senaste läsåret?
Har det skett en förändring i innehållet/hur du undervisar under din tid som lärare?
Hur beaktar du elever med annan kulturell bakgrund i sexualundervisningen?
Hur behandlar du teman som sexuella minoriteter?

Material, stöd och kompetens
Varifrån tar du information och material för ämnet?
Vad för stöd/hjälp skulle du behöva i ämnet?
Fick du redskap/utbildning inom ämnet under din studietid?
Har du gått någon fortbildning eller fått annat stöd i sexualundervisningen via ditt arbete?
Hurdana färdigheter behöver en lärare för att undervisa i sexualkunskap i lågstadiet?

Finns det något annat du kommer att tänka på eller vill berätta eller förtydliga?